

**T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

**FAZIL HÜSNÜ DAĞLARCA’NIN
ÇOCUK ŞİİRLERİNDE ÇOCUK GERÇEKLİĞİ**

**Hazırlayan
Bircan DAĞDELEN**

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Can ŞAHİN**

Mayıs 2022, ERZİNCAN

**T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ**

**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

**FAZIL HÜSNÜ DAĞLARCA’NIN
ÇOCUK ŞİİRLERİNDE ÇOCUK GERÇEKLİĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Bircan DAĞDELEN**

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Can ŞAHİN**

Mayıs 2022, ERZİNCAN

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Bircan DAĞDELEN

T.C.

ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Ana bilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Program Adı : Türk Dili ve Edebiyatı

Tez Başlığı : Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın Çocuk Şiirlerinde Çocuk Gerçekliği

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının a) Giriş, b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Ön söz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam - sayfalık kısmına ilişkin 06/05/2022 tarihinde **IThenticate/Turnitin** intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı %' 13'tür.

Filtrelemeye **alıntılar dahil ve kaynakça** hariçtir. Filtrelemede **yedi (7) kelimedenden daha az** örtüşme içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 06/05/2022

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Can ŞAHİN

Öğrenci: Bircan DAĞDELEN

KILAVUZA UYGUNLUK

“FAZIL HÜSNÜ DAĞLARCA’NIN ÇOCUK ŞİİRLERİNDE ÇOCUK GERÇEKLİĞİ” başlıklı Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Bircan DAĞDELEN

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Can ŞAHİN

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Başkanı

Prof. Dr. Faruk GÜRBÜZ

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Dr. Öğr. Can ŞAHİN danışmanlığında **Bircan DAĞDELEN** tarafından hazırlanan “**Fazıl Hüsnü Dağlarca’nın Çocuk Şiirlerinde Çocuk Gerçekliği**” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı’nda **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

17/05/2022

JÜRİ:

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Can ŞAHİN

Üye : Doç. Dr. Cem Şems TÜMER

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Tacettin ŞİMŞEK

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu’nun tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

...../...../.....

Doç. Dr. Necdet TOZLU

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Her çocuğun bireysel nitelikleri ve düşünceleri içine doğmuş olduğu toplumun kültürü çerçevesinde şekillenir. Toplumların kendine has kültürü doğrultusunda çocukların kendilerine özgü duygusu, davranış yapısı, düşüncesi, bakış açısı, hayalleri, gerçeklikleri gibi birçok özellikleri oluşmaktadır. Bu özellikleriyle çocuk, yetişkinden ayrı bir birey olarak toplumda yerini alır.

Giriş kısmında araştırmanın amacı, önemi ve yöntemi hakkında bilgi verilen çalışmamız iki bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölüm, üç başlıktan oluşmaktadır. Birinci başlıkta, öncelikle çocuk ve çocukluğun tanım ve özelliklerine ardından çocuk edebiyatının ne olduğu ve hangi nitelikleri bünyesinde barındırması gerektiğine; ikinci başlıkta çocuk şiirinin tanım ve özelliklerine ve Dağlarca'nın çocuk şiirine bakışına dair bilgilere; üçüncü başlıkta ise, araştırmanın asıl konusu olan çocuk gerçekliğinin daha iyi anlaşılması adına gerçek ve gerçeklik kavramları açıklanmış daha sonra da çocuk gerçekliği ve özellikleri hakkındaki bilgilere yer verilmiştir.

İkinci bölümde, bulgular kısmında açıklanan kavramlardan hareketle Fazıl Hüsni Dağlarca'nın çocuk şiirlerinde çocuk gerçekliğine dair tespit edilen örnekler sırasıyla “Sorgulamaya Dayalı Çocuk Gerçekliği Örnekleri”, “Akıl Yürütmeye Dayalı Çocuk Gerçekliği Örnekleri”, “Güçlü Bir İnanca Dayalı Çocuk Gerçekliği Örnekleri”, “Benzerlik İlgisine Dayalı Çocuk Gerçekliği Örnekleri” ve “Sınırlı Bilgiye Dayalı Çocuk Gerçekliği Örnekleri” başlıkları altında ele alınıp açıklanmıştır. Şiirde çocuk gerçekliği örneklerini ortaya çıkaran unsurlar genel itibariyle evren, doğa, nesne, bitki, hayvan, soyut konular, oyun, kurum, ülke, sayı, deyim, deyim aktarması ve atasözleridir.

Çalışmanın sonuç bölümünde ise Fazıl Hüsni Dağlarca'nın çocuk edebiyatının temel ilkelerinden olan çocuk bakışı, çocuğa görelilik ve çocuk gerçekliği doğrultusunda kaleme almış olduğu çocuk şiirlerinde çocuk gerçekliği örnekleri, bulgular kısmından elde edilen verilerden hareketle açıklanmıştır.

Akademi süreci uzun, yorucu ve sabır gerektiren bir yolculuk demektir ve yolculuğa başlamak için de adım atmak gerekirdi. Bu uzun yolda yürümeye karar vermemde ise, şu anda danışmanım olan hocamın lisansta paylaşmış olduğu bilgiler etkili olmuştu. Bu bilgiler ışığında akademik sürecin ilk basamağı olan yüksek lisans eğitimime onun danışmanlığında başladım. Bu süreç içerisinde gerek ders gerekse tez döneminde akademik bilgi ve tecrübesi doğrultusunda bana planlı ve programlı bir yol çizerek rehberlik eden değerli danışman hocam Dr. Öğretim Üyesi Can ŞAHİN'e, bu sürecin her aşamasında beni destekleyen, ilerlemem için teşvik eden, yönlendiren, yanımda olmasa da varlığını her daim hissettiğim saygıdeğer hocam Prof. Dr. Necip Fazıl DURU'ya ve manevi yönden desteğini esirgemeyerek çalışma sürecimi kolaylaştıran aileme teşekkürlerimi sunarım.

Bircan DAĞDELEN

17/05/2022

FAZIL HÜSNÜ DAĞLARCA’NIN ÇOCUK ŞİİRLERİNDE ÇOCUK GERÇEKLİĞİ

Bircan DAĞDELEN

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi, Mayıs 2022

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Can ŞAHİN

ÖZET

Çalışmada, Fazıl Hüsni Dağlarca’nın çocuklara yönelik yazmış olduğu şiir kitapları ele alınmıştır. Fazıl Hüsni Dağlarca’nın incelemeye alınan çocuk şiir kitaplarında çocuk edebiyatının temel ilkelerinden biri olan çocuk gerçekliği örneklerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Giriş kısmında çalışmanın amacına, önemine, sınırlılıklarına, benzer çalışmalara ve yöntemine yer verilmiştir. Çalışmanın yöntemi, nitel araştırma desenlerinden biri olan doküman incelemesi olarak belirlenmiştir. Doküman incelemesi doğrultusunda Fazıl Hüsni Dağlarca’nın örnekleme alınan on altı çocuk şiir kitabı betimsel analizle çözümlenmiştir.

Çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kuramsal çerçeve bağlamında çocuk ve çocukluk, çocuk edebiyatı, çocuk şiiri, Fazıl Hüsni Dağlarca’nın çocuk şiirine bakışı, gerçeklik ve çocuk gerçekliğine; ikinci bölümde ise şiirde tespit edilen çocuk gerçekliği bulgularına yer verilmiştir. Çalışmanın bulgular kısmında Fazıl Hüsni Dağlarca’nın çocuklara yönelik yazmış olduğu on altı şiir kitabında tespit edilen çocuk gerçekliği örnekleri, gerçekliği ortaya çıkaran unsurların sınıflandırılmasıyla açıklanmıştır. Dağlarca’nın on altı çocuk şiir kitabındaki çocuk gerçekliği örnekleri sırasıyla, “Sorgulamaya Dayalı Çocuk Gerçekliği Örnekleri”, “Akıl Yürütmeye Dayalı Çocuk Gerçekliği Örnekleri”, “Güçlü Bir İnanca Dayalı Çocuk Gerçekliği Örnekleri”, “Benzerlik İlgisine Dayalı Çocuk Gerçekliği Örnekleri” ve “Sınırlı Bilgiye Dayalı Çocuk Gerçekliği Örnekleri” olmak üzere beş başlık altında incelenmiştir. Çalışmanın bulgular kısmından hareketle elde edilen verilere sonuç bölümünde yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Fazıl Hüsni Dağlarca, Çocuk Gerçekliği, Çocuk Şiiri, Çocuk.

CHILD REALITY IN FAZIL HÜSNÜ DAĞLARCA'S CHILDREN'S POEMS

Bircan DAĞDELEN

Erzincan Binali Yıldırım University

Graduate School of Social Sciences

Master Thesis, May 2022

Supervisor: Asist Prof. Dr. Can ŞAHİN

ABSTRACT

In this study, the poetry books written by Fazıl Hüsni Dağlarca for children are discussed. In Fazıl Hüsni Dağlarca's children's poetry books examined, it is aimed to determine the examples of children's reality, which is one of the basic principles of children's literature. In the introduction part, the purpose, importance, limitations, similar studies, and method of the study are given. The method of the study was determined as document analysis, which is one of the qualitative research designs. In line with the document review, Fazıl Hüsni Dağlarca's sixteen children's poetry books, which were taken as a sample, were analysed with descriptive analysis.

The study consists of two parts. In the first chapter, in the context of the theoretical framework, children and childhood, children's literature, children's poetry, Fazıl Hüsni Dağlarca's view of children's poetry, reality, and child reality; In the second part, the findings on child reality determined in the poem are included. In the findings, part of the study, examples of child reality, which were determined in sixteen poetry books written by Fazıl Hüsni Dağlarca for children, were explained by classifying the elements that reveal reality. The examples of child reality in Dağlarca's sixteen children's poetry books are, respectively, "Examples of Child Reality Based on Inquiry", "Examples of Reasoning-Based Child Reality", "Examples of Child Reality Based on a Strong Faith", "Examples of Child Reality Based on Similarity Interest" and "Examples of Child Reality Based on Limited Knowledge". The data obtained from the findings section of the study are included in the conclusion section.

Keywords: Fazıl Hüsni Dağlarca, Child Reality, Child Poetry, Child.

İÇİNDEKİLER

FAZIL HÜSNÜ DAĞLARCA’NIN ÇOCUK ŞİİRLERİNDE ÇOCUK GERÇEKLİĞİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
KILAVUZA UYGUNLUK	ii
KABUL VE ONAY TUTANAĞI	iii
ÖN SÖZ	iv
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
TABLolar LİSTESİ	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇOCUK ŞİİRİ, FAZIL HÜSNÜ DAĞLARCA VE ÇOCUK GERÇEKLİĞİ

1.1. Çocuk ve Çocuk Edebiyatı	6
1.1.1. Çocuk ve Çocukluk	6
1.1.2. Çocuk Edebiyatı	10
1.2. Çocuk Şiiri ve Fazıl Hüsnü Dağlarca	13
1.2.1. Çocuk Şiiri	13
1.2.2. Dağlarca’nın Çocuk Şiirine Bakışı	15
1.3. Çocuk Gerçekliği	20
1.3.1. Gerçeklik	20
1.3.2. Çocuk Gerçekliği	21

İKİNCİ BÖLÜM

FAZIL HÜSNÜ DAĞLARCA’NIN ÇOCUK ŞİİRLERİNDE ÇOCUK GERÇEKLİĞİ

2.1.Sorgulamaya Dayalı Çocuk Gerçekliği ve Örnekleri	31
2.2. Akıl Yürütmeye Dayalı Çocuk Gerçekliği ve Örnekleri	37
2.3. Güçlü Bir İnanca Dayalı Çocuk Gerçekliği ve Örnekleri.....	46
2.4. Benzerlik İlgisine Dayalı Çocuk Gerçekliği ve Örnekleri	47
2.5. Sınırlı Bilgiye Dayalı Çocuk Gerçekliği ve Örnekleri	57
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	68
KAYNAKÇA.....	71
ÖZ GEÇMİŞ.....	75

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1 : Fazıl Hüsni Dağlarca'nın Çocuk Kitapları	3
Tablo 2.1 : Sorgulamaya Dayalı Çocuk Gerçekliği Örnekleri	31
Tablo 2.2 : Akıl Yürütmeye Dayalı Çocuk Gerçekliği Örnekleri	38
Tablo 2.3: Güçlü Bir İnanca Dayalı Çocuk Gerçekliği Örnekleri	46
Tablo 2.4 : Benzerlik İlgisine Dayalı Çocuk Gerçekliği Örnekleri	47
Tablo 2.5: Sınırlı Bilgiye Dayalı Çocuk Gerçekliği Örnekleri.....	57

GİRİŞ

Çocuk, toplumun küçük bir bireyi olduğu için ilgi ve ihtiyaçları, içinde bulunduğu toplum kültürünün şeklini almaktadır. Bundan ötürü çocukların kendilerine özgü algılamaları, duyguları, düşünceleri, hisleri, hayal güçleri, oyunları, kitapları, resimleri vb. araçları farklılık göstermektedir (Çiçek, 2017, s. 23).

Çocukların yetişkinler gibi kendilerine özgü özelliklerinin olduğu düşüncesi ile yetişkinden ayrı bir birey olarak algılanması toplumda zamanla çocukluk dönemini ve bu dönemin önemini açığa çıkarmıştır. Çocukluk döneminin şekillenmeye başlamasıyla birlikte çocuğa olan bakış, tavır ve tutumlarda farklılaşma görülmüştür. Çocukluk dönemi genel bir şekilde çocukların dünyasını yansıtan bir ayna olduğu için çocukların kendilerine özgü duygu, düşünce ve hayal dünyaları hakkında bizlere somut bilgiler sunmaktadır.

Değişen düşünce yapısı kendisini sadece çocuklarda değil yapılan çeşitli çalışmalarda da göstererek çocuğun toplum içindeki yeri ile çocukluğun önemini netleştirmiştir. Bu netlik kendisini çocuğa yönelik yapılan edebiyat, psikoloji, soyoloji gibi farklı bilim dallarında yapılan faaliyetlerle kendisini somut olarak göstermiştir.

Çocuklara yönelik çalışma yapılan alanlardan birisi çocuk edebiyatıdır. Edebî metinlerin çocuğun bireysel farklılıklarını ve gelişim dönemlerini dikkate alıp çocuğa uygun hâle getirilmesiyle çocuk edebiyatı oluşturulmaktadır. Çocuk edebiyatında edebî türler doğrultusunda dikkate alınan bu husus, çocuğun kendisini önemli görmesi, anlaması ve hissetmesi konusunda başat bir özelliği ifade etmektedir.

Çocuk edebiyatında belli başlı hususlara dikkat edilerek nitelikli ürünlerin ortaya çıkması sağlanmaktadır. Çocuk edebiyatının temel ilkeleri kabul edilen “çocuğa görelilik”, “çocuk bakışı” ve “çocuk gerçekliği” ilkeleri, çocuk edebiyatı türlerinin nitelikli bir yere sahip olmasını sağlayan en önemli özellikleri oluşturmaktadır.

Çocuk edebiyatının temel ilkeleri bilinmesinin yanında bu ilkelerin özümzenerek esere işlenmesi de önemli olan bir diğer hususu oluşturmaktadır. Bundan dolayı çocuklara yönelik yapıtlar kaleme alacak olan yazar ve şairlerin çocuğu tanıması yani çocuğun diline, bakışına, duygu ve düşüncelerine hâkim olması ve bunu çocuksu bir duyarlılıkla yapıtlarına yansıtması çocuğa ulaşmasını kolaylaştırır.

1. Araştırmanın Planı

Cumhuriyet Dönemi genel anlamda çocuklar için üretilen yapıtların niteliğine ve özelliklerine daha fazla dikkat edilmeye başlandığı dönem olarak bilinmektedir. Cumhuriyet Dönemi şairlerinden Fazıl Hüsni Dağlarca, çocuklara yönelik yazmış olduğu kitaplarını çocuk edebiyatının temel ilke ve niteliklerine uygun bir şekilde kaleme almıştır. Çocuk ruhunu kaybetmemiş olan şair, çocuklar için yazmış olduğu şiir kitaplarında çocukların dünyasını, ilgisini ve algısını çocuğa görelilik, çocuk gerçekliği ve çocuk bakışı doğrultusunda oluşturmaya dikkat etmiştir. Bu çerçevede araştırmanın problem durumunu, Fazıl Hüsni Dağlarca'nın çocuk şiirlerinde yer alan çocuk gerçekliğinin belirli başlıklar altında incelenmesi oluşturmaktadır.

1.1. Araştırmanın Amacı

Çalışmanın temel amacını Fazıl Hüsni Dağlarca'nın çocuk şiirlerinde yer alan çocuk gerçekliği ilkesinin sorgulama, akıl yürütme, inanç, benzerlik ilgisi ve sınırlı bilgiye dayalı gerçeklikler bakımından ele alınıp incelenmesi oluşturmaktadır.

1.2 Araştırmanın Önemi

Çocuk edebiyatı sahasında yapılan çalışmalar incelendiğinde çocuk gerçekliği ile ilgili çalışmaların azlığı dikkat çekmektedir. Bu araştırma, çocuk edebiyatı türlerinin temel ilkelerinden biri olan çocuk gerçekliği konusunun ele alınarak hem alana hem de yapılacak olan diğer araştırmalara katkı sağlaması bakımından önem taşımaktadır.

1.3. Benzer Araştırmalar

Gürbüz Çalışkan (2014), "*Nasreddin Hoca Fıkralarında Çocuk Gerçekliği*" başlıklı yüksek lisans tezinde, Nasreddin Hoca'nın belirlenen fıkraları çocuğa görelilik ilkesinden hareketle değerlendirilmiş ve çocuk gerçekliği yönünden çocuklara uygun olan ve olmayan yönlerini ortaya koymuştur.

Erkan Çer (2014), "*Edebiyatta Çocuk Gerçekliği ve Çocuğa Görelilik İlkelerinin İncelenmesi*" başlıklı doktora tezinde okul öncesi döneme yönelik edebiyat ürünlerinde çocuk gerçekliği ve çocuğa görelilik ilkelerini belirlemiş ve 0-6 yaş grubuna yönelik hazırlanan çocuk edebiyatı eserlerinin bu ilkeler doğrultusunda oluşturulması gerektiği sonucuna ulaşmıştır.

Handan Çelik (2017), “Çocuk Hikâye ve Romanlarında Çocuk Gerçekliği, Sorunları ve Toplumsal Eleştiri” başlıklı yüksek lisans tezinde Nezihe Meriç, Fatih Erdoğan ve Sevim Ak adlı yazarların hikâye ve romanları çocuk gerçekliği açısından ele alınmış, bu eserlerdeki çocuk sorunları tespit edilmiştir.

Songül Doğan (2019). “Mavisel Yener’in “Dedektif Romanları” Dizisinde Çocuk Gerçekliği”, başlıklı yüksek lisans tezinde ‘Dedektif Romanları’ serisinde yer alan ‘İz Peşinde, Dehşet Mektuplar, Mumya Dükkânı, Korkunç Satranç Ölüler Ormanı, Yarasa Yarışları’ adlı romanları çocuk gerçekliği açısından ele alınarak uygunluğu saptanmıştır.

Nilay Yılmaz (2012), “Türk Çocuk Edebiyatı Kitaplarındaki Çocuk Gerçekliğine Eleştirel Bir Bakış” başlıklı doktora tezinde kuramlar çerçevesinde 1980-2010 yılları arasında Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından önerilen eserler çocuk gerçekliği bağlamında ele alınmıştır.

Hatice Fırat (2019), “Çizgi Filmlerde Çocuk Gerçekliği: Niloya Örneği” başlıklı makalesinde Niloya çizgi dizisini çocuk gerçekliği açısından incelemiş ve bu çizgi dizide yer alan çocuk gerçekliğinin nedenlerini ve kim tarafından sonlandırıldığını ortaya koymuştur.

Olca Saltık (2019), “Şiirimi Kedi Kaptı Adlı Şiir Kitabında Çocuk Gerçekliği” başlıklı makalesinde Sevim Ak ve Mavisel Yener’in Şiirimi Kedi Kaptı adlı şiir kitabı çocuk gerçekliği açısından incelenmiş ve kitabın çocuk gerçekliğine uygun olan ve olmayan yönlerini belirlemiştir.

1.4. Sınırlılıklar

Araştırma, Fazıl Hüsni Dağlarca’nın on altı çocuk kitabının çocuk gerçekliği açısından incelenmesiyle sınırlıdır. Basım yıllarına göre on altı çocuk kitabı şunlardır:

Tablo 1: Fazıl Hüsni Dağlarca’nın Çocuk Kitapları

Kitap Adı	Yayınevi	Yayın Yılı
Arkaüsü/Uçsuz Bucaksız Yaşama	Tümzamanlar Yayıncılık	1993
Dolar Biriktiren Çocuk	Tümzamanlar Yayıncılık	1995
Kuş Ayak (Açıl Susam Açıl)	Tümzamanlar Yayıncılık	1999
Kuş Ayak (Boyalı Ses)	Doğan Kitap	1999
Baş Parmak	Yapı Kredi Yayınları	2008

Gösterme Parmağı	Yapı Kredi Yayınları	2008
Yüzük Parmak	Yapı Kredi Yayınları	2008
Serçe Parmak	Yapı Kredi Yayınları	2008
Cin ile Cincik	Yapı Kredi Yayınları	2017
Su Yıkamak	Yapı Kredi Yayınları	2017
Oyun Okulu	Yapı Kredi Yayınları	2017
Okulumuz 3'teki	Yapı Kredi Yayınları	2018
Göz Masalı	Yapı Kredi Yayınları	2018
Balina ile Mandalina	Yapı Kredi Yayınları	2019
Bitkiler Okulu	Yapı Kredi Yayınları	2020
Cincik	Yapı Kredi Yayınları	2020

2. Araştırmanın Yöntemi

2.1. Araştırmanın Deseni/Modeli

Nitel araştırma desenine dayalı olarak yapılan bu çalışma doküman inceleme çalışmasıdır. Doküman incelemesi, “araştırılması hedeflenen olgu veya olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar” (Yıldırım & Şimşek, 2003, s. 140). Nitel araştırma yönteminde veri analizleri, betimsel analiz ve içerik analizinden oluşmaktadır.

Bu araştırmada, Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın çocuk kitaplarında çocuk gerçekliğinin tespit edilmesi ve yorumlanması amaçlanmıştır. Bu amaçla çalışmada betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analize göre “elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Bu tür analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır. Bu amaçla elde edilen veriler, önce mantıklı ve anlaşılır bir biçimde betimlenir. Daha sonra yapılan bu betimlemeler yorumlanır (yani açıklanır), neden-sonuç ilişkileri irdelenir ve birtakım sonuçlara ulaşılır” (Yıldırım & Şimşek, 2003, s. 158-159).

Betimsel analiz yöntemiyle Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın çocuk şiirleri, ‘Sorgulamaya Dayalı Çocuk Gerçekliği Örnekleri’, ‘Akıl Yürütmeye Dayalı Çocuk Gerçekliği Örnekleri’, ‘Güçlü Bir İnanca Dayalı Çocuk Gerçekliği Örnekleri’, ‘Benzerlik İlgisine Dayalı Çocuk Gerçekliği Örnekleri’, ‘Sınırlı Bilgiye Dayalı Çocuk Gerçekliği Örnekleri’ başlıkları altında ele alınıp değerlendirilmiştir.

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın, “*Arkaüsü/Uçsuz Bucaksız Yaşama, Dolar Biriktiren Çocuk, Kuş Ayak (Boyalı Ses), Kuş Ayak (Açıl Susam Açıl)*,

Baş Parmak, Gösterme Parmağı, Orta Parmak, Yüzük Parmak, Serçe Parmak, Cin ile Cincik, Su Yıkamak, Oyun Okulu, Okulumuz 1'deki, Okulumuz 2'deki/ Kanatlarda, Okulumuz 3'teki, Göz Masalı, Güneşi Doğduran, Balina ile Mandalina, Bitkiler Okulu, Yazıları Seven Ayı, Cincik, Yaramaz Sözcükler, Şeker Yiyen Resimler, Yanık Çocuklar Koçaklaması", adlı çocuk kitapları oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini, "*Arkaüsü/Uçsuz Bucaksız Yaşama, Dolar Biriktiren Çocuk, Kuş Ayak (Boyalı Ses), Kuş Ayak (Açıl Susam Açıl), Baş Parmak, Gösterme Parmağı, Yüzük Parmak, Serçe Parmak, Cin ile Cincik, Su Yıkamak, Oyun Okulu, Okulumuz 3'teki, Göz Masalı, Balina ile Mandalina, Bitkiler Okulu, Cincik*" adlı kitapları oluşturmaktadır.

2.3. Veri Toplama Araçları

Verilerin toplanma aşamasında öncelikle araştırmanın amaçları belirlenmiştir. Daha sonra araştırma için toplanılan verilerin nasıl kullanılacağı, değerlendirileceği, araştırma sırasında hangi yöntem ve tekniklerden yararlanılacağı ve nasıl yorumlanacağı yönünde genel bir çalışma taslağı oluşturulmuştur.

Çalışmada yer alan verilerin toplanmasında çocuk, çocukluk, çocuk edebiyatı, çocuk şiiri, Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın çocuk şiirine bakışı ve çocuk gerçekliğiyle ilgili literatür taraması yapılmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

Araştırmanın analiz sürecinde elde edilen veriler nitel araştırma yöntemlerinden biri olan betimsel analiz ile çözümlenmiştir. Araştırmada öncelikle Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın yirmi dört çocuk kitabında yer alan çocuk şiirleri çocuk gerçekliği bağlamında gerek tarafımızca gerekse uzman kişice defalarca kez okunmuştur. Bu okumalar doğrultusunda çocuk gerçekliği örneklerine dair verilere on altı çocuk kitabında rastlanmıştır. Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın on altı çocuk kitabında var olan çocuk gerçeklikleri çalışmanın amacı doğrultusunda betimsel analiz yöntemiyle "Sorgulamaya Dayalı Çocuk Gerçekliği Örnekleri", "Akıl Yürütmeye Dayalı Çocuk Gerçekliği Örnekleri", "Güçlü Bir İnanca Dayalı Çocuk Gerçekliği Örnekleri", "Benzerlik İlgisine Dayalı Çocuk Gerçekliği Örnekleri" ve "Sınırlı Bilgiye Dayalı Çocuk Gerçekliği Örnekleri" başlıkları altında incelenmiş ve yorumlanmıştır. Araştırmanın son bölümünde ise sonuç kısmına yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇOCUK ŞİİRİ,

FAZIL HÜSNÜ DAĞLARCA VE ÇOCUK GERÇEKLİĞİ

1.1. Çocuk ve Çocuk Edebiyatı

1.1.1. Çocuk ve Çocukluk

Çocuk toplumda, aile olmayı sağlayan ve ailenin soyunu devam ettiren yapı taşlarından biri olarak görülür. Diğer bir ifadeyle çocuk, bir neslin gerek kültürünün gerekse düşünce yapısının bir sonraki kuşağa aktarımını sağlayarak devam ettiren en önemli varlıktır.

Çocuk denilince ilk akla gelen safiyettir, temizliktir. Çocuğun gözlerinin arkasında ikinci bir göz olduğunu düşünemezsiniz. Olduğu gibi ortadadır, önyargısızdır (Uçan, 2018, s. 17). Çocuk, büyük olmayandır, yalanla ve dünyayla kirlenmemiş olandır, şaşırandır, saf olandır, yumulmamış, içine dünyanın hâlleri kaçmamış, henüz bizim eğri cetvellerimizle biçimlenmemiş olandır (Emeksiz, 2014, s. 267). Bu da çocuğun gerek düşünce dünyalarıyla gerekse hâl ve hareketleriyle yetişkinden farklı olarak algılandığını göstermektedir.

Çocuğu, zihinsel bakımdan gelişmemiş küçük bir insan olarak görmek yanlıştır. Çocuk, yetişkinin minyatürü değildir. Çocuk kendine özgü ruhsal yapısı, psikolojik davranışları olan farklı bir dünyadır (Akbayır, 2018, s. 165). Her çocuk fıtratı gereği bireysel farklılıklara sahip olarak dünyaya gelmektedir. Bu durumda çocuğu yetişkinden ayıran nokta, fiziksel olarak küçük olması değil bilişsel, dilsel, sosyal ve duygusal gelişim alanlarındaki bireysel özellikleriyle de farklı nitelikleri bünyesinde barındırmasıdır.

Çocuğun ne olduğunun bilinmediği eski zamanlarda yani “çocukluğun çok kısa sürdüğü kadim zamanlarda, çocuk küçük adamdı, küçük hanımdı. Başka bir deyişle minyatür yetişkindi. Çocukluktan erken uzaklaşır, hızla yetişkinlerin dünyasına karışırdı” (Şirin, 2007, s. 50). Bundan dolayı da çocuk diye ayrı bir şey düşünülmemiş aksine çocuklar büyüklerin küçük versiyonu olarak kabul edilmiştir.

Çocuk kavramı ilk olarak XVI. yüzyılda Batı toplumunda ortaya çıkmıştır (Şirin, 2019, s. 23). Çocuğun küçük yetişkinlikten kurtulup “çocuk” olarak algılanması modernleşme süreciyle gerçekleşmiştir (Dedeoğlu Orhun, 2014, s. 603). Modernleşme sürecinin çocuk konusunda getirdiği yenilikler, zamanla çocuğun toplumda öne çıkarılarak değer kazanmasını, ilgi ve ihtiyaçlarına cevap aranmasını sağlamıştır.

Modernleşme sürecinden itibaren sınırları ve özellikleri belirlenmeye başlayan çocuk kavramına yönelik çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. Tanımlardan hareketle genel olarak ifade edilecek olursa çocuk, bebeklikten itibaren başlayıp ergenlik öncesi dönem içerisinde sınırları çizilen, hayat karşısında bilgisi, tecrübesi olmayan, saf ve masum bir varlıktır (Şirin, 2017, s. 132; Karaosmanoğlu, 2018, s. 13; Bilkan, 2005, s. 30). Sınırları yetişkinden ayrı olacak şekilde çizilerek öze indirgenen çocuk kavramı, çocuğun öne çıkması ve değer kazanmasıyla birlikte toplum içinde anlam kazanmaya başlamıştır.

Çocuk kavramının toplum içindeki önemini bu noktada biraz da çocukluk dönemi belirlemektedir. Postman’a göre, çocuğa özgü bir dönemi ifade eden çocukluk fikri, Rönesans Dönemi’nin en önemli icatlarından biridir. On altıncı yüzyıl esnasında ortaya çıkan çocukluk, bu yüzyıldan günümüze kadar hem toplumsal hem de psikolojik açıdan desteklenmiştir (Postman, 1995, s. 8). Çocukluğun yetişkinlikten farklı olduğu, olması gerektiği düşüncesi Batı dünyasına ilk olarak XVII. yüzyılda sunulmuştur. Bu dönemden itibaren çocuk ilk defa, minyatür yetişkin değil yetişkinden farklı, kendine has nitelikleri olan küçük bir birey olarak görülmeye başlanmıştır (Elkind, 2001, s. 15).

Şirin (2019, s. 58), modern çocukluk düşüncesinin savunucularından olan Neil Postman’ın çocukluk düşüncesinin ortaya çıkmasının kolaylaştırıcı unsurları arasında okul ve matbaayı gösterdiğini, çocuk ve yetişkinliğin farklı olmasının anlaşılmasıyla çocukların tarih içinde ilk kez özneleşme süreci içine girdiklerini dile getirmiştir.

Bir toplumda yeniliğe en açık özne, çocuktur (Şirin, 2018, s. 15). Çocuk denilince akla çocukların yaşı, gelişim özellikleri ve çocukluk dönemleri gelir.

Çocukların yaş ve gelişimlerinin bireysel nitelik taşıması, onların kendine has özelliklere sahip olduğunu gösterir. Bu bakımdan farklı gelişim özelliklerine sahip çocukların çocukluk dönemleri de farklılıklar göstermektedir. Çocuğun önem kazanmasıyla birlikte, gerek fiziksel gerekse ruhsal yönden çocukların bireysel farklılıkları göz önüne alınarak çocukluk döneminin genel anlamda sınırları belirlenmiştir.

16. yüzyılda yetiştikten ayrı olarak tanınmaya başlanan çocuğun kendi özelliklerine uygun çocukluk döneminin olması gerektiği düşüncesi 17. yüzyıldan itibaren boy göstermeye başlamıştır. Alanyazında çocukluk dönemi denilince bu dönemin yaş olarak sınırlarından ve dönemin kendine özgü belirli temel özelliklerinden bahsedilir. Çocukluk döneminin sınırları ergenlik öncesi olarak belirlenirken, her çocuğun aile ve çevresiyle etkileşimde bulunduğu andan itibaren duygu, düşünce ve hayallerle yaşamını şekillendirmeye çalışması dönemin belli başlı özelliklerindendir. (Karaosmanoğlu, 2018, s. 13; Sarıyüce, 2012, s. 10).

Çocukların kendilerine özgü düşünce ve duyguları bulunur. Bu bireysel duygu durumlarının yetişkinlerden farklı olması, kendilerine has çocukluk dönemiyle ilişkilidir. Her çocuk kendine özgü dünyasını kendine has bir şekilde inşa ederek çocukluğunu şekillendirir. Bu süreç içerisinde çocukluğun inşasını yetişkinler değil çocuklar yapar. Yani çocukluğun doğasını, yetişkinlerin duygu ve düşünceleri değil çocukların bireysel nitelikleri oluşturmaktadır.

Bireyin gelişiminde, onu her yönden etkileyen en önemli dönem, çocukluktur (Kavcar & İnce Samur, 2014, s. 289). İnsanın yapı taşları çocukluk döneminde örülmüştür. Verili dünyamız; yani eşyayla, kavramlarla, kelimelerle karşı karşıya gelip onları adlandırmamız veya adlandırmayı öğrenmemiz bu çağın ürünüdür. Çünkü çocukluk, insanın dünyaya en iyi fotoğraf verdiği dönemin adıdır (Karaosmanoğlu, 2018, s. 15). Bu dönem içerisinde çocuk, gerek iyi gerekse kötü olan durumları aile ve çevreden almış olduğu geri dönütlerden hareketle belirler ve benimser. Denilebilir ki çocukluk dönemi, çocukların dünyasını çevreleyen bir çittir. Her çocuk bu çit içerisinde kendine has niteliklerini, gelişim özelliklerine ve içinde yetiştiği çevreye uygun olarak sergiler.

Çocukluğun biyolojik temeli vardır; fakat sosyal bir çevre çocukluğu başlatmadıkça ve bakıp büyütmedikçe yani ona ihtiyaç duymadıkça gerçekleşmeyebilir (Şirin, 2017, s. 135). Çocuk doğanın bir hediyesidir. Ancak çocukluk toplumsal bir yaratmadır (Elkind, 2001, s. 15). Bu bakımdan da “çocukların nasıl tasarlandığına karşıt olarak, nasıl algılandığı her zaman toplumsal, tarihsel bir bakış açısını yansıtır” (Elkind, 2001, s. 15). Çocukluk dönemi, geçmiş yüzyıldan günümüze değin çocukların toplum içerisindeki konumunu belirlemiş ve her yüzyıl kendi sınırları içerisinde çocukların çocukluk tarihine dair bilgileri bünyesinde barındırmıştır.

Şirin (2018, s. 15)’e göre çocukluk dönemine bakıldığında her çocuk içine doğduğu toplumun kültürel tarihini çocukluğunda barındırmıştır. Bu anlamda çocuğun düşünce yapısı, içinden çıktığı toplumun sosyal ve kültürel kodları doğrultusunda şekillenmektedir.

Toplumdan topluma her çocuğun içinde bulunduğu konumu, bireysel farklılıklar ve gelişim özellikleri bakımından farklılıklar göstermektedir. Güleriyüz (2013, s. 22), bu doğrultuda çocukluğun kültürel değişikliklere göre farklılık gösteren yönlerini toplumun çocukluk kavramını göreceli olarak algılamasına bağlamaktadır. Bu da görece olarak değişime açık olan çocukluğun her toplumda gerek niteliksel gerek niceliksel yönünün değişiklik gösterebileceğini kanıtlar niteliktedir.

Her çocuğun düşünsel ve duygusal gelişimleri bireysel olduğu için her biri yaşadıkları çevrenin de etkisiyle farklı çocukluk anılarına sahiptir. Bu bağlamda çocukluk dönemi, standart nitelikte olmayıp çocuktan çocuğa farklılık göstermektedir. Taşdelen (2014, s. 562)’e göre, çocukların gelişimlerinin en hızlı ve en üst düzeyde olduğu dönem, çocukluk dönemidir. Bu zaman diliminde çocuklar bilişsel, dilsel, sosyal, duygusal ve fiziksel gelişime yönelik değişimler yaşamaktadır. Bu değişimler neticesinde çocuklar içinde bulundukları topluma bireysel nitelikleri doğrultusunda anlamlandırarak ayak uydurmaya çalışırlar.

Çocuk ve çocukluk kavramları beraberinde çocuklara yönelik özel bir yazın anlayışının da olması gerektiğini ortaya çıkarmıştır. “Batı’da XVI. yüzyıldan itibaren ortaya çıkmaya başlayan çocuk fikri ile çocuk ve çocukluk üzerine eğilme, çocuk edebiyatını da gündeme getirmiş” (Şirin, 2018, s. 23)’tir. Çocuklar için yazılan

edebiyatı anlayabilmek için öncelikle edebiyatın ne olduğunu, çocuk için edebiyatın ne ifade ettiği ve nasıl olması gerektiğinin bilinmesi gerekir.

1.1.2. Çocuk Edebiyatı

Duygu, düşünce ve hislerin edebi bir üslupla dile getirilmesiyle meydana gelen edebiyat, insanı ve insan yaşamını sanatçı duyarlılığıyla ele alarak insana kendisini anlatan/yansıtan bir daldır. Bu yönüyle edebiyat, yaşamın gerçeklerini bireye yansıtmada, duyumsatmada bir araçtır. İnsanlar edebiyat yoluyla hem dünyayı hem de dünyadaki insanların farklı bakış açılarını tanıma fırsatını bulurlar.

Modernleşmeyle birlikte değişen toplum, çocuklara yönelik yapılan farklı çalışma alanlarını ortaya çıkarmıştır. Çocuk edebiyatı, edebiyatımızda çocuklara yönelik yapılan çalışma alanlarından birisini oluşturmaktadır. Şimşek (2012, s. 45), çocuk edebiyatı teriminin 20. yüzyılın ilk yarısında ortaya çıktığını ancak çocuk ve çocuğa yönelik düşünce ve çalışmaların ise daha eskiye dayandığını belirtir.

Şirin (2007, s. 41), edebiyatı edebiyat yapan özelliklerin çocuk edebiyatı için de geçerli olduğunu belirtirerek çocuk edebiyatını şu şekilde tanımlar:

Temel kaynağı çocuk ve çocukluk olan, çocuğun algı, ilgi, dikkat, duygu, düşünce ve hayal dünyasına uygun çocuk bakışını ve 'çocuk gerçekliği'ni yansıtan ölçüde, dilde, düşüncede, tiplerde gerçekleştiren çocuğa okuma alışkanlığı kazandırması yanında edebiyat, sanat ve estetik yönünden gelişmesine katkı sağlayan, çocuğa duyarlı biçimde yetişkinliğe hazırlayan bir geçiş dönemi edebiyatıdır (2019, s. 26).

Alanyazında farklı araştırmacılar tarafından yapılan tanımlardan hareketle çocuk edebiyatı kavramı, çocuğa, çocuğun bakışına, çocuğun alımlamasına ve gelişim dönemlerine uygun, didaktik olmayıp çocuğun eğlenerek öğrenmesine fırsat sunan, yaratıcılığını ve hayal gücünü geliştiren edebiyattır (Yalçın & Aytaş, 2017, s. 18; Temizyürek vd., 2016, s. 19; Aytekin, 2016, s. 9; Bilkan, 2014, s. 24; Gündüz, 2014, s. 170; Şimşek, 2012, s. 42; Kanter, 2014, s. 572).

Çocuğa göre belirlenen temel ölçütler doğrultusunda oluşturulan çocuk edebiyatı gerek edebî türlerin çeşitliliği yönünden gerekse içeriği yönünden çocukların dilsel, bilişsel ve ruhsal gelişimini çeşitli zenginliklerle donatıcı özelliklere sahip olmalıdır. Gönen (2014, s. 277), bu zenginlik doğrultusunda çocuk edebiyatının çocukların

düşünce dünyalarına zenginlik katacağını ve bu düşünce zenginliği karşısında çocukların yaşama bakışlarının olumlu anlamda etkileneceğini belirtir.

Çocuk edebiyatını yetişkin edebiyatından ayıran yönler bulunmaktadır. Bilkan (2005, ss. 25-26), çocuk edebiyatının yetişkinlere yönelik yapılan edebiyattan hem şekilsel hem de içeriksel olarak farklı bir özelliğe sahip olduğunu belirtirken aynı zamanda bu farklılığın içeriğinde çocuk edebiyatının sadece çocuğun bakışını ve düşünce dünyasını içeren bir edebiyat olarak algılanmaması gerektiğinin de altını çizmektedir.

Çocuk edebiyatını çocuk ve çocuklukla sınırlandırmayanlardan birisi de M. Ruhi Şirin'dir. Şirin (2019, s. 38), çocuk edebiyatını çocuğun kendisini ve çevresini tanımasını, anlamasını ve anlamdirmasını sağlayan bir kaynak olarak gördüğü için öznesi çocuk olan çocuk edebiyatının çocuğa göre oluşturulması gerektiğini ayırt edici bir özellik olarak belirtir (2007, s. 41).

Özdem (2014), yetişkin edebiyatında kişilerin düşüncelerine zenginlik sunan içeriğin çocuk edebiyatında da aynı olması gerektiğini şu sözleriyle dile getirmektedir:

Yetişkinler için yapılan edebiyat nasıl bize insana, ruhuna, yaşayışına ve varoluşuna dair bir pencere açıyorsa; düşündüğümüz-düşünmediğimiz, yaşadığımız-yaşamadığımız ya da baş etmeye çalıştığımız duygu, olgu ve durumlarla ilgili bir derinleşme, özdeşleşme, anlama ve anlamlandırma kapısı aralıyorsa; psikolojik, felsefi ve estetik bir dünya sunuyorsa... Benim gözümde çocuklar için yapılan edebiyatın da bundan bir farkı yok, olamaz (s. 260).

Alver (2005), çocuklara yönelik edebiyatın niteliğini ve çocuğa sunması gereken içeriğin zenginliğini şu sözleriyle özetler:

Çocuk için edebiyat bir harman yeri, bir gezinti alanı, bir gözlem sahasıdır. Kendince ürünler devşirdiği, hasat kaldırdığı, beslenme kaynaklarına ulaştığı bir harman yeri. Kendi taptaze deneyimleri ile yeni yeni tanık olduğu, merakla ve ilgiyle izlediği anlamlandırmaya ve kendisine de katmaya çalıştığı bir gezinti alanıdır edebiyat. Kendi kulesinden, oyun sahasından, çakmak çakmak gözlerinden seyrettiği büyü, albenili, hayret verici, heyecanlandırıcı bir gözlem sahasıdır edebiyat çocuk için. Edebiyat, bir yönüyle çocuğa rehberlik eder. Çocuğun gelişiminde, kendi dünyasını oluşturmasında, çevreyi, ortamı, toplumu tanıyıp içselleştirmesinde önemli işlevler yüklenir. Çocuğun kalbine,

ruhuna, zihnine toplumsal ve insani değerleri kazır. Çocuğun tanık olduğu deneyimlerle daha bir çoğalmasını, kendi gerçekliğinden sıyrılıp başka gerçekliklerle yüzleşmesini sağlar. Çocuğun dışarıya açılmasını, dışarıyı tanımmasını kolaylaştırır (2005, ss. 403-405).

Estetik bir temel üzerine inşa edilen edebiyatın amacı, yaşama dair durumları güzel bir biçimde yansıtmaktır. Göreceli bir kavram olan güzellik, edebiyat yoluyla çocukta estetik bir zevk uyandırır. Dedeoğlu Orhun (2014, s. 602)'a göre çocuk doğası gereği güzele ihtiyaç duyar ve bu ihtiyacını da edebiyat aracılığıyla temin etmektedir. Bundan dolayı küçük yaşlardan itibaren nitelikli edebî eserlerle karşılaşma çocuklarda güzellik anlayışını belirginleştirir.

Edebî eser, insana ait gerçekliklerin sanatçının kaleminden süzülerek okura sunulmasını ifade eder. Konar (2005, s. 297)'a göre çocuklara yönelik yazılan edebî eserler, çocuğu yansıtıyor ve çocuk okuduklarını yaşantısıyla özdeşleştiriyorsa çocuğa göre kabul edilmektedir. Şirin (2019, s. 31) ise, çocuklar için yazılan edebî eserlerde çocuk bakışı, çocuğa görelilik ve çocuk gerçekliği ilkelerinin dikkate alınarak oluşturulması gerektiğini savunmaktadır. Çocuk edebiyatı türleri, çocuğun duygu ve düşünce dünyasını zenginleştiren, bilişsel, duyuşsal ve dil gelişimine katkıda bulunan nitelikli yazın türlerinden oluşmaktadır. Özgün nitelikli edebî ürünler, okura estetik bir duyarlılık kazandırır.

Çocuk edebiyatının temel niteliği, edebiyatı çocuğun duyarlılığıyla çocuklara hissettirmektir. Bu bağlamda çocuklara yönelik yazılan edebî eserler onların duygu, düşünce ve hislerine tercüman olabilmelidir. Çocuk edebiyatının yapı taşını oluşturan çocuklar ve çocukların gelişim özellikleri, çocuk edebiyatına yön veren temel unsurları oluşturur. Her çocuk evrende kendine has özellikleriyle yer kaplar. Bu sebepten ötürü çocukların fiziksel ve ruhsal gelişim özellikleri bireysel farklılıklar gösterebilmektedir. Çocuk edebiyatçısının amacı, çocukların gelişim özelliklerinin farklı olabileceğini göz önünde bulundurarak edebî ürünleri oluşturmaktır.

Çocuk, bilişsel, duyuşsal ve devinişsel gelişim özellikleriyle çocuk edebiyatının başat ögesidir (Güleryüz, 2013, s. 22). Bu doğrultuda Şimşek (2016, s. 281), edebiyatın çocuklarda zekâ, hayal gücü, muhakeme yeteneği gibi bilişsel yönleri geliştirdiğini belirtir. Çocuklara yönelik edebiyatın sadece çocukların duygu ve düşüncelerine değil

aynı zamanda çocukların farklı gelişim alanlarına yönelik ihtiyaçlarını karşılayarak gelişimlerine katkı sunması gerekmektedir.

Kanter (2014, s. 570), çocuk edebiyatı türlerinin çocukların duygu ve düşüncelerini merkeze alarak dile yönelik estetik farkındalık kazanmalarına ve yaşama yönelik algılayışlarını geliştirmelerine katkı sunması gerektiğini savunmaktadır. Yalçın & Aytaş (2017) ise, çocuklara yönelik yazılmış olan ürünlerde ölçülü bir şekilde çocuğun kendisinden, yaşamından, kültüründen izler bulması ve bu izler doğrultusunda yaşamını anlamlı hâle getirmesi gerektiğini şu sözleriyle vurgular:

Çocuk, hayalleri ile yaşayan ve bu hayallerini paylaşmaktan hoşlanan bir varlıktır. Ancak çocuğa göre yazılan eserlerde ve bu eserler içerisinde ölçüyü kaçırmamak, mümkün olduğunca dengeli bir yol izlemek gerek. Her ne kadar çocuk gerçek dünyanın sınırlarını zaman zaman zorlasa bile gerçeklik ve yaşadıkları ile elde ettiklerinden de yararlanmak ister. Deneyimlerini okuduklarında bulmak, yaşamak veya duymak ister (s. 281).

1.2. Çocuk Şiiri ve Fazıl Hüsnü Dağlarca

1.2.1. Çocuk Şiiri

Tüfekçi Can (2014, s. 163), şiire yönelik ilk tanımı sözlü edebiyat geleneğine dayandırır ve şiirin edebî tür olarak diğer türler arasında yerini almasını da sözlü kültürde dile getirilen şiirlerin kaleme alınmasıyla olduğunu belirtir.

Sözlü kültürden bu yana şiire yönelik çeşitli tanımlar yapılmış ve bu tanımlar doğrultusunda şiire özgü nitelikler tarihsel süreç içerisinde netleştirilmiştir. Yapılmış tanımlardan hareketle genel anlamıyla ifade edecek olursak şiir, duygu ve düşüncelerin kısa, öz ve estetiksel bir nitelikte dile getirilmesidir (Zengin, 2009, s. 275; Gökşen, 1975, s. 143; Yalçın&Aytaş, 2017, s. 277; Oğuzkan, 2013, s. 250; Tüfekçi Can, 2014, s. 163; Kıbrıs, 2016, s. 142; Aytekin, 2016, s. 147).

Güleryüz (2013, s. 362), çocuk şiirinin var olmasını dile özgü öğelerin çocuksu hâle dönüşmesine bağlar. Yani çocuk şiirlerinin kaynağının temelde çocuk üzerine inşa edildiğini ancak şiirin yazılma kısmında çocuğun bakışı, çocuğun kendine özgü üslubu, kullandığı kelimeleri, duygu ve düşünce dünyası vb. unsurlardan yararlanılması gerekmektedir. Çocuk edebiyatında şiir, kısa ve anlaşılır cümle yapısı ve akılda kolay kalması yönüyle öne çıkan ve çocukların da ilgi duyduğu edebî türlerden birisi olarak

bilinmektedir. Çocuk şiirini alanyazında yapılan tanımlar doğrultusunda ifade edecek olursak, çocuğun duygusunu, düşlerini ve düşüncelerini çocuksu bir üslupla açığa çıkaran yazılı metindir (Kıbrıs, 2016, s. 142; Ciravoğlu, 2000, s. 132; Yüce & Murat Nuhoglu, 2007, s. 278; Çakmak Güleç & Geçgel, 2015, s. 146).

Tacettin Şimşek (2016, s. 186), çocuklara yönelik şiir türünde ilk ürünlerin, Tanzimat döneminde Şinasi, Recaizâde Mahmut Ekrem ve Muallim Naci ile başladığını daha sonra bunu Meşrutiyet'ten sonraki dönemde İbrahim Alâettin Gövsa, Ali Ulvi Elöve, Tevfik Fikret; Millî Edebiyat döneminde Ali Ekrem Bolayır, Ziya Gökalp; Cumhuriyet döneminde de Fazıl Hüsni Dağlarca ve diğer şair ve yazarların devam ettirdiğini dile getirmiştir.

Çocuklara yönelik şiirlerin Tanzimat Döneminden itibaren başlayarak arttığını söyleyebiliriz. Bu artışla birlikte Yalçın & Aytas (2017, s. 277), Tanzimat döneminden günümüze çocuklar için yazılmış olan çocuk şiirlerini, şiirin içeriğini temel olarak iki kısımda toplamışlardır. İlk kısımdaki şiirlerin çocuğun duyarlılığı doğrultusunda kaleme alınmış olduğunu; ikinci kısımdaki şiirlerin ise sadece çocuğu temel alan ve çocuktan bahseden şiirlerden oluştuğunu belirtirler.

Çocuk şiirlerinde sadece çocuğun anlatılması yeterli değildir. Çocuk edebiyatı yazarları/şairleri eserlerinde çocuğu, çocuk duyarlılığıyla ele almalı ve çocuk diliyle çocuk bakışını dile getirebilmelidir. Böylece çocuk şiiri hem yapı hem de içerik bakımından tamamlanmış olur. Çocuk edebiyatında çocuk şiirlerinin şekil ve içerik yönünden taşınması gereken temel özellikleri şu şekilde maddelendirilir:

- Şiirlerde akıcı bir dilin kullanılması gerekir.
- Şiirlerin kelime yapısında genellikle yumuşak heceler, sevgiyi kucaklayan vurgulamalar olması vazgeçilmez bir özelliktir.
- Çocuk şiirlerinin konuları, genellikle çocuk dünyasını ileriki dönemlere taşıyacak, yaşama sevinci ve coşku veren izlenimlerden oluşan bir özellikte olmalıdır.
- Betimlemeler açık, sade, vurucu olarak dizeleşmelidir (Ciravoğlu, 2000, s. 132).
- Mecazi anlatım ve benzetme gibi edebi sanatlar çocukların yaş sınıfları göz önüne alınarak kullanılmalıdır
- Dizeler cümle düzenine uygun olarak dizilmelidir (Aytekin, 2016, s. 150).

- Mısralar kısa, cümle düzen doğal ve seçilen sözcükler sade olmalıdır.
- Düşünceler açık olarak ve bir beyit veya bir dörtlük (kıta) sınırları içinde anlatılmalıdır.
- Benzetme, istiare, mecaz gibi edebi sanatlara ölçülü bir şekilde yer verilmelidir.
- Kafiyeleler-eğer varsa- belirli olmalı ve birbirlerine yakın mısraların sonlarında bulunmalıdır.
- Tam ve yarım kafiyelelerden, ölçüden ve bazı mısraların tekrarından yararlanarak ahenk zenginliği sağlanmalıdır.
- Hayal ve duygular çocukların yaşantılarıyla ilgili olmalı, bu unsurlarla olaylar arasında sıkı bir bağlantı kurulmalıdır (Oğuzkan, 2013, s. 261).

1.2.2. Dağlarca'nın Çocuk Şiirine Bakışı

Şiir, Dağlarca'nın dünyasında çok önemli bir yere sahip olduğu için şiirlerinde anlatmak istediği her duyguyu, kelimelerdeki derinliklerin farkında olarak ifade etmeye çalışmıştır. Özdemir (1998, s. 75) ile yaptığı röportajında şiire karşı duyduğu derin sevgiyi, “Şiiri sevdim ben, şiirin tadını sevdim. Kendi dilimde benden çok önceleri yaratılmış o büyük kurguyu duymakla, bilmekle sevdim” sözleriyle dile getirmiştir.

Cumhuriyet döneminin çocuk şairi olarak bilinen Dağlarca, şiirlerinin hem konusunu hem de anlatımını sevgi ve içtenlik üzerine kurarak şiirde yaptığı tatlı yolculuğu bir söyleşisinde şöyle anlatmaktadır:

O günlerde bile sözcüklerin bütün yapıyı açan bir uzunluğu, bir derinliği, bir sıcaklığı olduğunu sanki kendim buldum. O küçük parçacığın, sözcüğün değerini hep yaşadım. Masallarda açılan kırk haramiler gömüsünün kapısındaki “sesi” bulmaya çalıştım. O kapılar belirli üç sözcüğün söylenmesiyle açılır kapanırdı. İşte bu üç sözcük bana sözcüğe önem vermenin, değer vermenin ilk öğretisiydi. Kapının önüne gelen kırk “eşkıya”nın, fısıldadıkları üç sözcük ile dağın kapısı nasıl açılabilirdi diye düşünürdüm. Buldum da: Yerinde söylenmiş üç sözcük, olanaksızlıkları olumlu kılar. Yazılarımda gördüğünüz yoğunluk böyle başladı (Altınkaynak, 1998, s. 20).

Dağlarca şiire karşı sadece sevgi duymakla kalmamış, kaleme almış olduğu şiirlere hem özen göstermiş hem de şiirin kendisine içten bir saygı duymuştur. Dağlarca, şiire saygı duymasını bir söyleşisinde “Şiirin insanlardan ayrı bir yaşı vardır. Bu yaş binlerce yılı bulmuştur. Bu kadar büyük yaşı olan birinin karşısında nice saygılı olsak

az. Ben şiir yazarken özel gömleğimi giyerim, düğmelerimi iliklerim. Bu saygım eksik olsa utanırım” (Ercan, 2005, s. 26) sözleriyle dile getirerek şiire verdiği önemde dikkati çekmiştir.

Çocuk şiiri, çocuğun bakış açısının ve düşünce yapısının mısralarda şekillenmesiyle oluşur. Dağlarca, çocuklara yönelik şiir yazmasındaki amacını Özen (1996, ss. 106-107) ile yaptığı söyleşide “Ona kendimi duyurmak istiyorum; Onu kendine aracısız göndermek istiyorum; İmge eğitimini sağlama çabasındayım; Kendi kişiliğini, bir başak tohumunun başak olmasındaki güzelliğe eriştirmek istiyorum; Onu bütün yapıtlarımın okuyucusu kılmak istiyorum; Ona anadilimizi sevdirmek istiyorum” ifadesiyle açıklamıştır.

Her kelimenin, tarihten getirdiği duygu ve düşünce dünyası vardır (Coşkun, 2009, s. 168). Fazıl Hüsni Dağlarca, çocukların duygu ve düşünce dünyalarından hareketle kaleme almış olduğu çocuk şiirlerinin ne olduğunu ve neyi ifade ettiğini Sucu Polat (2002) ile yapmış olduğu bir söyleşisinde şöyle açıklamıştır:

Çocuk şiiri, sizin değil çocuğun yazdığı şiirdir. Benim yazılarımı okuyan çocuklar, yazdıklarını kendilerinin yazdıklarını sanırlar. Annelerinin bana anlattığına göre, çocuklar beni annelerince sevmekte, yapıtlarımı beşiklerine almakta. Okuma-yazma bilmedikleri için, çocukların ilk başta yazıları sevmesini sağlamak gerekir ki ben bunu sağlamaya çalışıyorum. Ben onlara arkadaşım olarak bakarım. Onların gülümsemeleri benim gülümsemelerim olur. (s. XXIX-XXX).

Dağlarca, çocuklar için yazılan şiirin çocuk edebiyatının temel ilkeleri doğrultusunda kaleme alınması gerektiğini bir söyleşisinde “yapıyı, nesnelliği, konuları, onun açısına göre daha ince seçmek, ilk duyarlıklar, ilk özgürlükler, ilk ölçüler içinde yazmak, gereklidir” (Süreya vd., 1980, s. 108) sözüyle netleştirmiştir. Çünkü her çocuğun kendine özgü dünyası vardır. Çocukların bu dünyaları düşünce ve hayalleri doğrultusunda şekillenir. Bu noktada denebilir ki Dağlarca’nın çocuklar için yazmış olduğu şiirleri, çocukların renkli, canlı ve kural tanımaz dünyalarını yansıtır (Ertop, 1994, s. 22).

Şiiri hayatın ayrılmaz bir bütünü olarak gören Dağlarca’nın çocuk şiirleri, konu yönüyle çeşitlilik gösterir. Şair, şiirlerinde konu olarak ele aldığı canlı cansız her

nesneyi çocuğun seviyesine uygun olacak şekilde dile getirmiştir. “Dağlarca'nın şiirlerinde çocuğun dünyasında; doğada, yaşamda, toplumda var olan her nesne, her olay konu edinmiştir. Günlük yaşamda karşımıza çıkan sıradan nesnelerin, organların, durumların, olguların, her şeyin, ama her şeyin şiirini yazmıştır. Şiirin tadını duyura duyura...” (Cengiz Akyüz, 1996, s. 142).

Haşal (2009, s. 208), çocukluğun Dağlarca için dokunulmaz olduğunu ve bu nedenle Dağlarca'nın çocuğu ve çocukluğu yaşamı boyunca bir maden işçisi gibi işlediğini belirtir ve kaleminden damlayan her harf ve sözcüğün insanoğluna çocukların ruhunu okuttuğunu söyler. Çocukluğu yansıtmak için öncelikle çocukların dilini bilmeye ihtiyaç vardır. Çocuk diline hâkim olan ve bunu kâğıda döken çocuk ruhlu şair Dağlarca, yaşamın içinde olanları şiirlerinde çocuksu bir dille oluşturabilmeyi başarabilmiş bir şairdir.

Dağlarca, hem çocuğa hem onların çocukluğuna hâkim olduğu kadar hem de onların kelime dünyalarına ve bu kelimeleri düşünme ve ifade etme biçimlerine de hâkim bir şair olduğu için Haşal (2009, s. 230), Dağlarca'nın çocuğunun şiir olduğunu söyler. Şair çocuklar için yazdığı şiirleriyle çocuğun duygusunu ve duyarlılığını çocuk bakışı, çocuğa görelilik ve çocuk gerçekliği ile yansıtmayı başararak dünden bugüne sevilerek okuna gelmiştir. Çünkü Dağlarca çocuklar için yazdığı şiirlerinde “iç gözünü çocuk dürbünü gibi kullanır. Çocuğun baktığı yerden bakar ve çocuğun gördüğünü görür çocuk dürbünüyle” (Şirin, 2009, s. 228).

Cengiz Akyüz (1996), Dağlarca'nın çocuk şiirlerini sadece öğüt vermek, bilgilendirmek amacıyla yazmadığını şu sözleriyle dile getirir:

Dağlarca'nın çocuk şiirleri salt izlenimci değildir. Nesneleri tanıtmak, anlatmanın yanı sıra, çocuklara yoğun olarak neden, niçin, nasıl sorularını sorduran bir biçemi benimsemiştir ozan. Bunu da sınır tanımayan, yaşamı öğrenmek, tanımak isteyen çocukların diliyle, çocuk sorularıyla yapmış. Çocukla birlikte o da soru soruyor bazen ve küçük küçük soruların yanıtlarını vererek ilerliyor öykü (s.143).

Afacan (2009, s. 212) ise, çocuk şiirlerinde didaktik olmaktan kaçınan şair için, “Dağlarca'nın şiirleri, öncelikle şiirin özüne bağlı kalarak çocukla iletişim kurabileceğini ortaya koyar. Başka bir deyişle, çocukla iletişimi, ne yapay bir

çocuksuluğa dayanır ne de ona ‘yararlı’ bilgiler aktarmayı görev edinen söylevci bir biçime gereksinim duyar. İletişimini çocuk doğasına en uygun dille, çocuk, şiir ve mitosu aynı kökte buluşturan bir dille yapar. Bu dil, nesnelerin bir insanlaştığı, insana özgü canlılık kazandığı bir dildir; imgelemin bir dilidir” açıklamasını yapmıştır.

Her kelimenin, tarihten getirdiği duygu ve düşünce dünyası vardır. Yaşatılmayan, iç dünyada yer edinmeyen kelimeler, ister soyut ister somut olsun kavram olmazlar (Coşkun, 2009, s. 168). Bu konuyla ilgili Dağlarca, çocuklardaki kavram ve çocukların kavramları algılama tarzını, Sucu Polat (2002) ile yapmış olduğu bir söyleşisinde şu sözleriyle dile getirir:

Çocuk şiiri, sizin değil çocuğun yazdığı şiirdir. Benim yazılarımı okuyan çocuklar, yazdıklarını kendilerinin yazdıklarını sanırlar. Annelerinin bana anlattığına göre, çocuklar beni annelerince sevmekte, yapıtlarımı beşiklerine almakta. Okuma-yazma bilmedikleri için, çocukların ilk başta yazıları sevmesini sağlamak gerekir ki ben bunu sağlamaya çalışıyorum. Ben onlara arkadaşım olarak bakarım. Onların gülümsemeleri benim gülümsemelerim olur (s. XXIX-XXX).

Dağlarca’nın şiirlerinin ana malzemesini çocuk ve çocukluğun oluşturmasının sebebi, Dağlarca’nın içindeki çocukluğu yitirmemiş olmasıdır. Bir söyleşide “Ben çocuk yaşlarımdan beri sözcüklerle yapılar kurulabileceğini sezdim” (Özdemir, 1998, s. 75) diyen Dağlarca, dizelerinde sözcüklerin anlamlarından bir dünya kurmuş olduğunu ve bu dünyayla okurlarının çocukluk dönemlerine sızdığını göstermiştir. Çocukluğunu kelimelerle yaşatan şair, çocukluğun zengin birikimini çocuksu bir içtenlikle işlemiştir. Dağlarca, çocuk ruhlu bir yapıya sahip oluşunu bir söyleşide şöyle dile getirir:

Kalemi elime aldığım günden beri, başka yerde de söylemişim, her zaman çocuğa dönük olan bir adamım. Karşımda her zaman bir çocuk var gibi gelir. Bu belki de şiirin us dışı, ya da bilim-usu dışı bi usla yazıldığını, o duyarlılığı taşıdığını her zaman duymamdandır. Çocuk ve Allah adlı ilk değilse de bence ilk gibi olan kitabımın adından da belli ki, kendimi her zaman biraz çocuk görmüşümdür. O çocukluk duyarlılığı içinde kalmışımdır. Arada bir çocuk şiirini denedim. 1951’de Ankara’daydım; Çocuk ve Yuva diye bir dergi çıkardı, oraya çocuk şiirleri yazdım. O şiirler sonradan Yugoslavya’da yayımlanan Açıl Susam

Açıl adlı çocuk kitabına girmiştir. O kitaptan sonra yeniden çocuk şiirleri yazmak isteğini duydum. Bütün şiirlerimi ancak istek duyduktan sonra yazarım. O yandan gelen, içimde yankılanan dayanılmaz bir çağrıya uyarak yazarım. Böyle bir çağrı duydum yine, yazmaya başladım. Hem ben nedense çocuk şiiri yazarken gülümsüyorum ve daha başka bir sevinç duyuyorum (Süreya vd., 1980, s. 108).

Yazılarımı okuyan, anlar ki konu ne olursa olsun çocukluğum benden önce yaşamakta (Özdemir, 1998, s. 76)'dır diyen Dağlarca, çocukluğu, şiirlerinin oluşmasına kaynaklık eden önemli bir unsur olarak görmektedir. Şiirlerinin kaynağının çocukluğa dayanma ve çocuklukla beslenme sebebinin, "çocukluk şiir için her şeydir. İnsan gerçeğini en büyük yetkiyle aydınlatabilecek tek kaynak çocukluk kaynağıdır." (Timuçin, 1996, s. 113) şeklinde açıklamıştır.

Dağlarca, Özdemir (1998)'e söyleşi esnasında anlattığı bir anısıyla çocuğun ve çocukluğun hayatındaki yeri ve önemini şöyle dile getirir:

Kiracı olduğum bir evin kızı demişti ki, "Sizi anahtar deliğinden gözetliyorum, yazı yazarken kimi günler gülümsüyorsunuz, kimi günler gülümsemiyorsunuz, neden?" Ben sordum, hangi gün gülümsüyordum? "Örneğin Cuma günü" dedi, anladım, o gün çocuk şiirleri yazdığımı açıkladım. Çocuk şiirleri beni kımıldatıyor, ısıtıyor, değiştiriyor, belki de çocukla şiirin evrensel yakınlığı, anlatamadığım bu gizi biraz açıklar (s. 76).

Dağlarca'ya göre çocuklara yönelik yazılan şiirlerin en önemli ve belirleyici niteliği, okuyucularının salt çocuklardan oluşmamasıdır. İyi bir çocuk şiirinin en önemli özelliği, küçük büyük her yaştan insana kendini okutabilmesidir. Ertop (1994, s. 22)'a göre Dağlarca'nın çocuk şiirleri bir ozanın çocuklar düzeyine eğilip onlar içine yazdıkları değildir yalnızca. Yetişkinin içindeki çocuğu sergileyen, insanoğlunu daha yakından tanımamızı, daha iyi kavramamızı sağlayan ipuçlarıdır. Bundan ötürüdür ki Dağlarca'nın çocuklar için yazdığı şiirlerin okuyucusu sadece çocuklardan oluşmamış, yetişkinler de yazarın yazmış olduğu çocuk şiirlerinde kendi çocukluklarını bulmuş ve şair, yazdığı her satırla onları çocukluklarına götürebilmeyi başararak evrenselliğe ulaşmıştır.

1.3. Çocuk Gerçekliği

1.3.1. Gerçeklik

Her çocuğun düşünce dünyası, kendilerine has bireysel özelliklerine göre şekillenir. Dilidüzgün'e göre çocuklar, kendilerine özgü algılamaları olan, dilsel, bilişsel, ruhsal, sosyal becerileri henüz tam gelişmemiş, yetişkinlerin dünyasıyla uyum sağlamayan gerçeklik dünyasına sahip varlıklardır (akt. Eroğlu, 2016, s. 110).

Her çocuk “kendi yarattığı, kendi kurduğu hayal dünyasının kendine has gerçekçiliğinde yaşar ve çevresindeki dünyayı da içinde inşa ettiği bu hayal âleminin penceresinden anlamaya ve yorumlamaya çalışırlar” (Eroğlu, 2016, s. 106). Çocuk edebiyatının temel ilkelerinden biri olan ‘çocuk gerçekliği’nin tam olarak anlaşılması için öncelikle gerçek ve gerçeklik kavramlarının ne olduğu ve neyi ifade ettiğinin bilinmesi gerekir. Gerçek kavramı, sözlükte şu şekilde açıklanmıştır:

En genel anlamda “varlığı kesin olan”. Yerleşik felsefe dilinde, elle tutulup, göz ile görülecek biçimde var olanı; varlığı hiçbir koşulda yadsınamayan durum, olgu, olay, nesne ya da nitelik olarak var olanı; varlığı “ideal”, “koşullu”, “olanaklı”, “gizilgüç” biçimindeki var olma kipleri dışında temellendirilebileni; görünüş olanın tersine doğrudan şeylerin kendileriyle ilintili olanı; var olmak için insan bilincine ve deneyimine gerek duyan şeylerin tersine somut, olgusal, zihinden bağımsız bir varlığı bulunanı; kurmaca, yapıntı, düşlemsel ya da imgesel olmayanı; algısal ve duyumlardan bağımsız biçimde kuramsal bir kuruluşu olmaksızın kendi başına var olanı; belli bir tözü, maddi, fiziksel ya da nesnel bir varlığı bulunanı; varlığı geçmişten ya da gelecekte us yoluyla çıkarsanmayıp şimdide verilmiş ya da sunulmuş olanı; olumsal olmayanı, araştırma gerektirmeyeni, doğrudan gösterilebilir olanı, zorunlu olanın varlığını anlatan felsefe terimi (Güçlü, Uzun, Uzun ve Yolsal, 2002, s. 593-594).

Gerçeklik ise, hayale dayanmayan, somut bilgilere dayalı gerçek olan durumları ifade etmektedir (Karapınar, 2017, s. 516; Çıkla, 2002, s. 115; Orhan & Karaman, 2011, s. 2).

1.3.2. Çocuk Gerçekliği

Her kültürün kendine has bir gerçeklik anlayışı vardır (Ayvazoğlu, 1989, s. 57). Çocuğa özgü duygu ve düşünceler topluma özgü olarak şekillenerek değişiklik göstermektedir. Çünkü her çocuk özeldir ve gelişim özellikleri de kendilerine özgüdür. Bu anlamda toplumun gelişmişlik seviyesi, çocukların düşünce dünyasına katkı sunan en önemli etmeni oluşturmaktadır. Yani her çocuk, içine doğduğu toplumun kültürüyle beslenir ve bu kültürden aldıklarıyla kendi düşünce dünyasını anlamlandırmaya çalışır.

Çocuk için her şey yenidir; keşfedilmesi, dokunulması, tanınması gereken nesnelerdir. Çocuk her şeyi merak eder. Bu nedenle de çok soru sorar, keşfetmek, bilmek ister. Kendini ifade etmek, gördüğü nesneleri, korkularını, sevinçlerini, hoşlandığı olayları anlatmak, kavramak ister (Uçan, 2005, s. 20).

Gerçek hayatta çocuklar gördüğü, duyduğu, konuştuğu her şeyden bir şeyler öğrenmektedir. Çocuklar için öğrenilen her yeni bilgi, zihin dünyasının zenginleşmesine; dilsel, bilişsel ve duyuşsal yönden gelişmesine katkı sağlayan önemli bir faktördür. Bu anlamda çocuk edebiyatında yazılacak olan edebî ürünler de çocukların bireysel farklılıkları ve gelişim özelliklerini dikkate alarak oluşturulmalıdır. Çocuk edebiyatında edebî ürünlerin nitelikli olmasını “çocuk bakışı”, “çocuğa görelik” ve “çocuk gerçekliği” sağlamaktadır. Çocuk gerçekliği, çocuğa görelik ve çocuk algısı kavramlarının çerçevelediği alanda yaşam bulan çocuk edebiyatı, çocuklar için yaratıcı pek çok duygu, düşünce, hayal ile doludur ve çocuklar için bilişsellik, yaratıcılık, hayal gücü ve yaratıcı düşünce için çok yönlü bir esin kaynağıdır (Demir, 2019, s. 1014).

Çocuk edebiyatının temel ilkesi olan çocuk gerçekliğinin net bir biçimde anlaşılması için öncelikle çocuk bakışı ve çocuğa görelik kavramlarının ne olduğunun bilinmesi gerekir. Çocuk edebiyatı türlerinin temel ilkesi ve çocuğa göreliğin de belirleyicisi olan çocuk bakışı Taşdelen (2005, ss. 426-427)’e göre çocuğun gözü ile bakabilmeyi, onun yüreği ile hissedebilmeyi, onun aklı ile düşünebilmeyi, onun dili ile söyleyebilmeyi ve bütün bunları sağlayacak büyük bir ilgi ve empati gücüne sahip olabilmeyi gerektirmelidir.

Çocuk edebiyatı türlerinin diğer bir önemli ilkesi de çocuğa göreliktir. Çocuğa görelik ilkesini yapılmış olan tanımlardan hareketle kısaca ifade edecek olursak çocuğun dil ve bilişsel gelişimine uygun, çocukların hayal güçlerine kaynaklık eden,

yaratıcılıklarını geliştirmeye yardımcı olan, günlük yaşamdaki olayları çocuğa uygun hâle getiren bir dil ve anlatıma sahip olan edebî ürünlerin gerek içerik gerekse şekil bakımından çocukların yaşına uygun özelliklere sahip olması durumudur (Şirin, 2019, s. 32; Fırat, 2020, s. 3).

Çocuk edebiyatı eserlerinin temel ölçütleri arasında yer alan ve değişkenlik gösterebilen kavramların bir diğeri de çocuk gerçekliğidir. Çocuk gerçekliği, ilk olarak Batı edebiyatında 1960 yılından itibaren yazılmış eserlerde görülmeye başlanmıştır. Çocuk gerçekliğinin bizim edebiyatımızdaki yazar ve şairlerin eserlerinde görülmesi ise 1980 sonrasında olmuştur (Şirin, 2019, ss. 151-152). Çocuk gerçekliği kavramı çocuğun içine doğduğu toplumun kültürüne özgü niteliklerini belirli bir yaşa kadar kendi bilgisi ışığında anlamlandırıp ifade etmesidir. Alanyazın araştırmacıları tarafından yapılan çocuk gerçekliği tanımları ise şu şekildedir:

Çocuk gerçekliği, Şirin (2019, s. 32)'e göre çocuğun yetişkinden farklı alımlaması Dilidüzgün (2003, s. 91)'e göre, çocukların gerçekmiş gibi alımladıkları, fakat hiç de nesnel olmayan alımlama farklarının yakalanması; Fırat (2020, s. 34)'a göre, çocuğun yaşantısının doğal bir parçası ve onun saflığının doğal bir göstergesi; Piaget (2019, s. 201)'ye göre, bilinçli bir eylem ve maddi hareket arasındaki tam benzerlik olan ilksel bir verinin sonucu; Çelik (2017, s. 29)'e göre ise, çocuğun dünyaya ve hayata bakışını, anlam evrenini, ilgi ve ihtiyaçlarını kapsayan karşılaştığı olayları ve durumları belleğinin süzgecinden geçirerek, kendine özgü bir mantık örgüsü içerisinde oluşturduğu algı veya vardığı öznel sonuçtur.

Çocuk gerçekliği yaşam gerçekliği ile iç içedir (Lüle, 2007, s. 19). Çocukların duygularını, düşüncelerini, ilgilerini, ihtiyaçlarını, hayallerini odağına alan çocuk gerçekliği edebî ürünlerde gerçek olan durum ve olayların çocuğun zihninde benzer karşılıkları olan çağrışımlar doğrultusunda şekillenmesiyle oluşturulur. Kara & Akkaya (2014, s. 223)'ya göre bir eserin başarılı olabilmesi için çocukların karşılaştıkları bu farklı dünyaları kendi gerçeklerine dönüştürmeleri gerekir.

Güleryüz (2016, s. 22), evren üzerinde sadece tek bir çocuk gerçekliğinin olmama sebebini çocuk ve çocukluğun toplumdan topluma değişiklik göstermesine bağlamıştır. Bu nedenle çocuk edebiyatında edebî ürünlerin niteliği açısından yazarların ve şairlerin çocukların dünyasını tanımları ve onların diliyle ifade etmeleri, yaşama

onların gözüyle bakabilmeleri önemlidir. Taşdelen (2005, ss. 426-427)’e göre çocuk edebiyatı yazarı/şairi olabilmenin koşulu çocuğun gözü ile bakabilmeyi, onun yüreği ile hissedebilmeyi, onun aklı ile düşünebilmeyi onun dili ile söyleyebilmeyi ve bütün bunları sağlayacak büyük ilgi ve empati gücüne sahip olabilmeyi gerektirir. Çocuk edebiyatçısının görevi, erken olgunlaşmış bir tip yaratmak değil, çocuğun içindeki dünyayı, çocukluğu keşfetmektir.

Dilidüzgün (2018, s. 91), çocuk gerçekliğinin çocuklaşma olmadığını belirtir. Bu da bize çocuk gerçekliğinin çocuğun ortaya çıkardığı ve yetişkinler tarafından çocukça görülen ancak çocuklaşma olarak nitelenmeyecek olguları ifade ettiğini göstermektedir. Piaget (2019, s. 82)’ye göre “çocuk gerçekçidir, gerekçidir çünkü öznenin varlığından ve düşüncenin içselliklerinden habersizdir.” Bundan dolayı da Piaget (2019, s. 30), gerçekliğin içerisinde çocuğu sadece taklit eden bir varlık olarak değil, nesneleri kendisiyle özdeşleştiren, onları ayıklayan, kendi yapısına göre sindiren bir organizma olarak ele alır.

Piaget (2019, s. 187)’ye göre çocuklardaki gerçekçilik, beklenmedik olgular vesilesiyle ortaya çıkmaktadır. Çocukların günlük yaşamda bilmediği, öğrenmediği ve belli bir kalıba oturtamadığı olgularla karşılaşmasının kendi gerçekliğini ortaya çıkarmasını kolaylaştırdığını göstermektedir.

Piaget (2019, s. 114), çocuklardaki gerçekçiliğin temel unsurlarını amaççı, animist ve neredeyse akıldışı anlayışlardan oluştuğunu söyler. Ancak çocuk tarafından ortaya çıkarılan gerçekliğin altındaki unsurlar animist tavra değil nesnel bilginin nesnel olarak kavranmayışına bağlanmaktadır. Yani çocuk gerçekliğinde bilgi animist bir biçimle değil yeni olan bilgi, zihinde var olan mevcut bilgilerin benzerliğiyle ilişkilendirilerek anlam kazanması sonucu oluşmaktadır. Bu noktada çocuk gerçekliğinde ortaya çıkan durumu bilgi yapan şey ise, çocuğun zihnindeki bilginin nesnellğe ulaşmamış olmasıdır.

Çocuk gerçekliğini anlama yolundaki ilk adım, çocuğun doğasının bilinmesidir. Çocuğun doğasında var olan en belirgin ve önemli özelliklerden biri “merak” duygusudur (Fırat, 2020, s. 26). Çocuklar yapıları gereği çevresini merak ederek keşfe çıkar. Çocukların bu keşif yolculuğunun azığını merak ettiği sorular oluştururken öğrendiği her yeni bilgi de onun yaşamını şekillendiren olguları oluşturmaktadır.

“Çocuğun bilgisi, düşünceleri, tavırları, davranışları ve değerleri çevresindeki kişilerle iletişimi sonucu gelişir. Çocuk benimseyerek ve kendine mal ederek öğrenir, taşları üst üste koyar ve düşünceleri kendi kültürü ve çevresi aracılığı ile şekillenir” (Kaya, 2014, s. 610).

Çocuğun yetiştiği coğrafya ve coğrafyadaki kültürlerin farklı oluşu onların hayal gücünün sınırlarını belirlemektedir. Çocukların hayal güçlerinin sınırı, kelime hazinelerinde yer alan sözcükler ve sözcüklere yükledikleri anlamla çizilmiştir. Denilebilir ki dünya üzerinde ne kadar çocuk varsa o kadar da çocuğa özgü gerçeklik vardır. Gerçeklik, genel anlamıyla tanımlanabilen nesnel ve somut verilerden meydana gelirken, çocuğun dünyasındaki gerçeklik, çocuğun hayal gücü ile üretmiş olduğu bilgilerden meydana gelmektedir. Çocuk gerçekliği, çocuğa özgü durum, söz ve davranışlardan meydana gelmektedir. Yani “çocuk gerçekliği, çocuk evrenine özgü konu, davranış ve duyarlıkları parantez içine alır. Değişen çocukluğun merkezinde değişen ‘çocuk gerçekliği’ anahtar bir işleve sahiptir” (Şirin, 2019, s. 32).

Piaget (2019, s. 34)’ye göre, nesnellik ve gerçekçilik birbirinden farklı kavramlardır. Ona göre nesnellik ‘ben’in gündelik düşünce üzerindeki binlerce müdahalesinin ve bundan kaynaklanan binlerce hayalinin -anlam, dil, görüş, değer vb. ile ilgili hayaller- çok iyi tanınmasını gerekli kılar çünkü yargılayabilmek için önce 'ben'in engellerinden kurtulmak gerekir. Gerçekçilikse, tersine ‘ben’in varlığından habersiz olmaktır ve dolayısıyla doğrudan nesnellik ve mutlaklık için özel perspektifler edinmektir.

Gerçeklik dışsal değil, içseldir. Yani kişinin kendi düşünce, kavram ve his dünyasında yer almaktadır (Vygotsky, 2019, s. 26). Bu nedenle gerçeklik, yetişkin ve çocukların dünyasında farklı algılanılan bir kavramdır. Piaget (2019, s. 33), “çocukta dış gerçeklik yetişkinin gerçekliği gibi bir dış gerçeklik midir ve yetişkinin ki kadar nesnel midir? sorusuyla çocuk ve yetişkin gerçekliğinin farklı olabileceğine dikkat çeker.

Toplumsal süreç içerisinde “çocuğun hayata, dünyaya ve insanlara karşı bakışı yetişkinlerden farklıdır” (Taşdelen, 2005, s. 426). Çocuklarda gözlemlenen deneyimler yetişkinin deneyimlerine kıyasla derin bir özgünlük gösterir (Vygotsky, 2019, s. 34). Çünkü her çocuk, kendine has niteliklere sahiptir. “Rousseau'ya göre; çocuğun görüşü, düşüncesi, hissedışı, özellikle de mantığı kendine özgüdür. Yetişkinlerin ‘zeki’ ve

‘insani’ tarzına karşılık, çocukların ‘hassas’ ve ‘nahif’ bir akıl yürütme biçimi vardır” (Gündüz, 2005, s. 170).

Çocuğun dünyasında her şey farklıdır. Çocuk çevresindeki her şeyi zihnine kopyalar. Daha sonra bu kopyaları kendi zihninde anlamlı hâle getirir. Piaget (2019, s. 29)’e göre, çocuğun zihninde kopya edilmiş gibi görünenler aslında deforme edilmiş ve yeniden yaratılmıştır. Söz gelimi sözcükler çocukta ve yetişkinde aynıdır ama anlamları farklıdır, duruma göre daha geniş ya da daha dar anlamlıdır. Bağlantıları farklıdır. Sözdizimi ve üslup özgüdür.

Yetişkinlerin dünyasında tüm bilgilerin gerçekliği akla uygun somut veriler doğrultusunda açıklanır. Her bilginin zihinde somut bir açıklaması vardır ancak çocukların dünyasında böyle bir bilinçten söz edilemez. Çünkü çocuklar, yetişkinlerin nesnel bilincine sahip değildirler. “Çocukta sadece dışarıdan alınmış, dağınık ve eksik bilgi izleri vardır” (Piaget, 2019, s. 28). Bundan dolayı da Piaget (2019, s. 201), çocukların dile getirdiği gerçekliklerin bilinçli bir yapının sonucu olmadığını belirtir.

Çocuklar yaşamı öznel olarak algıladığı için her çocuğun yaşamı algılama biçimi kendine özgü gerçeklikleri içinde barındırır. Piaget (2019, s. 34), çocukların zihninde var olan bilgilerin nesnel olarak görülmemesinin sebebini, sosyalleşmeye direnen yapıları ve çocuklarda var olan ben merkezilikle açıklar.

Çocuğun dünyası, biz büyüklerin gerçeklik âlemi dediğimiz âlemin çok ötesinde bir yerlerde kurulabilir. Bu, onun için çok normal bir şeydir. Onun zihninde boyutlar her an yer değiştirebilirler, bunun bir anormalliği yoktur (Karaosmanoğlu, 2018, s. 14). Sarıyüce (2012, s. 43) de bu gerçekliğin zararlı olmadığını aksine çocuklar için yararlı olduğunu imge ve düş dünyasında sınır tanımayan çocuğun her türlü soyutlamasının gerçeklikten kaynaklanması, yani maddi temellerinin gerçeklik olması, açılımını onun üstüne kurmasının sağlıklı bir düşleme olduğunu belirtir.

Çocuk gerçekliği daha çok erken çocukluk döneminde görülmektedir. Bu dönemde daha fazla görülmesinde erken çocukluk döneminde çocukların her açıdan gelişim özelliklerinin hızlı olmasının ve merak duygularının en çok bu dönemde artış göstermesinin etkisi vardır (Kahraman vd., 2015, s. 209). Böylece çocuk, nesnel dünyaya evrilmeden önce okul öncesi dönemde duyduğu, gördüğü ya da öğrendiği bilgilerle kendi gerçekliklerine şekil vererek anlamlı hâle getirir.

Meraklı bir kâşif olarak bilinen çocuklar zengin bir düş gücüne sahiptir. Bu bağlamda Sarıyüce (2012, s. 43), çocukların zihin dünyalarında yapacağı soyutlamanın ve kuracağı düşlerin kaynağını gerçeklikten alması gerektiğini belirtir. Çünkü düşler, çocuk gerçekliğinin aynasıdır. Çocuklar dünyanın gerçeklerini kendi düşüncelerinde var olan bilgiyle açıklayarak dile getirirler.

Kendi düş dünyasında “çocuğun sorularına bulduğu cevaplar güçlü bir hayal gücüne, yaratıcılığına dayanmaktadır” (Fırat, 2020, s. 65). Hayal gücünün gerçekle olan bağlantısının ilk şekli, hayal gücünün her yaratılışının daima gerçeklikten alınması ve insanın önceki deneyiminde yer alan unsurlardan oluşmasıdır (Vygotsky, 2019, s. 16). Çocuklar ilk kez karşılaştığı olay, durum ya da nesneleri anlamlandırmaya çalışırken hayal güçlerinden yararlanırlar. Bundan dolayı çocukların üretmiş oldukları gerçeklikler bilimsellikten uzaktır. Çünkü ürettikleri bilgiler günlük yaşam deneyimleri sonucunda ortaya çıkar. (Fırat, 2020, s. 67).

Çelik & Fırat (2020, s. 105)’a göre, günlük hayatta ilk defa karşılaşılan olay, durum veya nesneler çocukların zihinlerinde karmaşaya sebep olmaktadır. Bu karmaşıklık ortadan kaldırmak için çocuklar bilgiyi kendilerince anlamlı bir gerçekliğe dönüştürürler. Yani çocuk zihinde karmaşaya neden olan durumu basite indirgeyerek hem öznel hem de anlamlı bir gerçeklik ortaya çıkarmış olur.

Çocuk yetişkinle aynı düşünce içeriklerine sahip olsa da bunları çok farklı yerlere oturtur. Bizim kendimizde gördüğümüz şeyler ona göre evrende ya da başkalarında olabilir. Çocuktaki tüm bilinç sorunu bu içeriklerin yerleştirilmesi sorunudur ve bunların açık seçik biçimde bir yere oturtulamaması nedeniyle aslında çok karmaşık olan şey basitleştirilir (Piaget, 2019, s. 113).

Kavramların ilksel ayrışmazlığı, gördüğümüz gibi, çocuk gerçekçiliğinden, yani kendi bilincimizin olmamasından ya da aktiviteyi düşünen öznenen ayıramamaktan kaynaklanır (Piaget, 2019, s. 211). Bize göre kavramlar, sözcükler, rüyada görülen imgeler, farklı düzeylerde nesnelerin sembolleridir. Çocuğa göre, bunlar nesnelerden kaynaklanır. Bu bağlamda, akıl yetişkinin öznel ve nesnel olanı ayırt edebilmesidir. Oysa, çocuk kendi ‘ben’inin etkinliğinden kaynaklanan şeyleri nesnelere bağlar (Piaget, 2019, s. 141). Nesneleri düşünme bağlamında, bireyin kendi görüşünün rolünü ayırt edememek düşüncüyü gerçekçi kılar ve öznel olanı nesneden ayıramaz duruma getirir

(Piaget, 2019, s. 212). Büyüklerin ay, güneş, şu, hava vb. kavramları ile çocukların ay, güneş, şu, hava kavramları yalnız ses olarak aynıdır, gerçekte bu kavramlara yükledikleri anlam tümüyle farklıdır. Bu farklılık hemen her konuda kendini göstermektedir (Taşdelen, 2005, s. 425).

Çocuğun zihin dünyasında ortaya çıkardığı gerçeklikler, çocuğun dünyasına ilişkin bilgileri bünyesinde barındırmaktadır. Çelik & Fırat (2020, s. 105)’a göre çocuktaki bilginin çocuk gerçekliğine dönüşmesi için çocuğun ilk kez karşılaşılan durum ve olayların üzerinde durması ve neden sonuç ilişkisine dayanarak benzerlik ilişkisini kurup kendince bir çıkarımda bulunması gerekmektedir.

Piaget (2019, s. 30), gerçekliğin ortaya çıkması hususunda çocuğu sadece taklit eden değil, nesneleri kendisiyle özdeşleştiren, onları ayıklayan, kendi yapısına göre sindiren bir organizma olarak ele alır. Bu bağlamda denebilir ki çocuk gerçekliğinin ortaya çıkmasında sadece çocuk değil çocuğa özgü durumların da olması gerekmektedir. Erhan Çer (2016, s. 4)’e göre bu durumlar, “çocuğun doğası, çocuğun dil ve anlam evreni, çocuğun ilgisi, çocuğun bakış açısı, çocuğun gereksinmesi”nden oluşmaktadır. Fırat (2020)’a göre çocuk gerçekliğinin ortaya çıktığı durumları şu şekildedir:

- Bilgi edinme ihtiyacı duyulan (çocuğun içinde yaşadığı evreni anlamlandırma çabasına girdiği) durumlar,
- Merak duygusuna bağlı olarak araştırma yapılan durumlar,
- Edinilen yeni bilginin yapılandırılması/geliştirilmesi ihtiyacı duyulan durumlar,
- Bir şeyle ilk kez karşılaşılan durumlar,
- Karşılaşılan bir problemi/sorunu çözme ihtiyacı duyulan durumlar,
- Soyut düşünememe nedeniyle somutlaştırma yapılan durumlar (ss. 80-98).

Çocuk gerçekliğini ortaya çıkaran durumlardan hareketle Fırat (2020), yazılan çocuk edebiyatı yapıtlarında çocuk gerçekliğinin taşınması gereken temel özellikleri şu şekilde açıklamıştır:

- Genellikle ilk kez karşılaşmalarda üretilmesi,

- Dünyada var olan bir unsurun tetiklemesiyle ortaya çıkması (Genellikle bilinmeyen bir olay/durum/nesne vb.ye bağlı olarak doğması),
- Bireysel ve kültürel özelliklere göre değişkenlik göstermesi,
- Güçlü bir inanca dayanması,
- Sorgulamaya dayanması,
- Akıl yürütme sürecinin izlenmesi,
- Genellikle doğa ve evrenle ilgili konularda üretilmesi,
- Fantastik özellikler gösterebilmesi,
- Yapılan alımlamanın çocuklar için mantıklı ancak yetişkinler için gerçek dışı olması,
- Üretiminde sınırlı bilgi, deneyim ve benzerlik ilişkisinden yararlanılması,
- Süreklilik göstermemesi/bir süre sonra sona ermesi (s. 74).

Yukarıda verilen özelliklerin son maddesinden hareketle çocuk gerçekliğinin uzun sürmediği de anlaşılmaktadır. Çocuk gerçekliği, çocukluğun belli bir döneminde her çocukta kendine has bir gerçeklikle ortaya çıkmakta ve öznel olarak üretilen gerçeklikte nesnel bilginin edinilmesiyle süreklilik göstermeyeceği için son bulmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

FAZIL HÜSNÜ DAĞLARCA’NIN ÇOCUK ŞİİRLERİNDE ÇOCUK GERÇEKLİĞİ ÖRNEKLERİ

Her çocuk, içinde yaşadığı toplumun diline aşinadır. Toplumda kullanılan dile özgü terimler, kavramlar küçüklükten itibaren çocukların düşüncelerini şekillendirmektedir. Günlük hayatta ilk kez duyulan ya da öğrenilen kavramların çocukların düşüncelerinde var olan bilgiyle açıklanması gerçeklik oluşturmaktadır.

Çocuğun düşünce dünyası, sınırsız gerçekliği içerisinde barındırmaktadır. Fazıl Hüsni Dağlarca, çocuklara özgü duyarlılıkları şiirlerinde çocuğun gözünden ve gerçekliğinden hareketle oluşturmuştur. Bu başlık altında Fazıl Hüsni Dağlarca’nın on altı şiir kitabı çocuk gerçekliği açısından incelenmiştir. Fazıl Hüsni Dağlarca’nın çalışmaya konu olan on altı çocuk kitabı, çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygun olarak yazıldığı görülmektedir.

Kanat Soysal (2012, s. 296)’a göre, 1980 sonrası Türk çocuk edebiyatının dönüm noktasını, Fazıl Hüsni Dağlarca’nın, yaşamı, doğayı, insanı ve evreni anlamaya dönük izlek ve iletilerle donatılmış çocuk gerçekliğine uygun yazınsal nitelikli şiirleri oluşturmuştur. Dağlarca’nın çocuk şiirlerinde çocuk gerçekliğinin ortaya çıkmasını kolaylaştıran unsurlardan biri “bilgi eksikliği” diğeri ise “merak duygusu”dur. Çocuklar genellikle bilmediği şeyleri daha fazla merak ederler. Merak etmeleri de bir birçok soruyu beraberinde getirir. Çünkü çocuk, yeni bilgiyi zihninde kodlamak ve anlamlı hâle getirmek ister. Çocuğun bilgisine sahip olmadığı konular hakkında merak edip sorular sorması ve cevaplar alması düşüncelerindeki bilgileri şekillendirir. Çocuk gerçekliğinde açıklığa kavuşmayan, çocuğun düşüncesinde netleşmeyen yeni bilgilerin

çocuk tarafından var olan diğer bilgiyle anlamlandırılıp yorumlanması çocuğun öznel bakışını ve kendine göreliğini gösteren en önemli unsurdur.

Dağlarca'nın çocuklara yönelik yazmış olduğu şiirlerinde somut-soyut, canlı-cansız, doğa-evren, bitki, hayvan, nesne, oyun, ülke, kurum gibi birçok konu, çocuk gerçekliğinin içeriğini zenginleştiren unsurlar arasında yer almaktadır. Dağlarca'nın şiirlerinde çocukların kendi gerçekliklerini ortaya çıkardığı konuların çoğu genellikle doğa ve evrene özgü unsurlardan oluşmaktadır. Şiirde doğaya özgü çocuk gerçekliği örnekleri, çocukların doğaya ait unsurları bilmemesi ve bu bilgi eksikliğini kendi düşünceleriyle bağdaştırması sonucu oluşmaktadır.

Evrenle ilgili örnekler, şiirde gerçekliği ortaya çıkaran unsurlardan bir diğeridir. Spiliotopoulou-Papantoniou'nun 6-16 yaş arası çocuklarının evren modellerini araştırdığı çalışması neticesinde küçük yaştaki çocukların evren ve uzay gibi kavramlara yönelik algılarını günlük yaşantılarındaki kavramlarla temsil ettiklerini ortaya çıkarmıştır (akt. Ayvaci vd, 2018, s. 1380). Şiirde evrenle ilgili unsurlara ait çocuk gerçeklikleri, çocukların ilk kez gördükleri ve duydukları evrene özgü olan kavram ve durumların asıl bilgisine sahip olmamaları ve bunları kendi zihin dünyalarında sahip olduğu bilgiyle açıklamaları sonucu oluşmaktadır.

Sayı, ülke, kurum, oyun, bitkiler, hayvanlar, deyimler, deyim aktarmaları ve atasözleri Dağlarca'nın şiirlerinde gerçekliği oluşturan unsurlar arasında yer almaktadır. Dağlarca, şiirlerinde bu unsurları çocukların ortaya çıkardığı öznel bilgi doğrultusunda ifade etmiştir. Çocuğun düşünce dünyasındaki mevcut bilgiler doğrultusunda öznel olarak alımlayıp açıkladıkları sayı, ülke, oyun, kurum, bitki, hayvan, deyim, deyim aktarması ve atasözüne ilişkin bilgiler şiirde gerçeklik oluşturmuştur.

Eserlerini çocuk edebiyatının temel ilkeleri üzerine yapılandıran Fazıl Hüsni Dağlarca'nın şiirlerinde çocuk gerçekliğinin ortaya çıkardığı unsurlar sırasıyla "Sorgulamaya Dayalı Çocuk Gerçekliği Örnekleri", "Akıl Yürütmeye Dayalı Çocuk Gerçekliği Örnekleri", "Güçlü Bir İnanca Dayalı Çocuk Gerçekliği Örnekleri", "Benzerlik İlgisine Dayalı Çocuk Gerçekliği Örnekleri" ve "Sınırlı Bilgiye Dayalı Çocuk Gerçekliği Örnekleri" olmak üzere beş başlık altında ele alınarak açıklanmıştır.

2.1. Sorgulamaya Dayalı Çocuk Gerçekliği ve Örnekleri

Günlük yaşamlarında çocuklarda gerçekliği ortaya çıkaran unsurlardan biri sorgulamadır. İlk kez karşılaşılan olay, durum, nesne, kavram vb. nitelikler çocuğun düşüncesinde sorgulamaya neden olmaktadır. Çocukların sorguladığı durumların temeli bilgi eksikliğine dayanmaktadır. Çünkü çocuklar bilgi sahibi olmadığı her konuyu merak eder ve sorgulamaya başlar. Fırat (2020, s. 47)’a göre sorgulama süreci, çocuğun bilgiyi anlamlandırma gayreti içerisinde olduğunu göstermektedir. Sorgulama esnasında çocuğun kendi bilgisini kullanarak düşüncesinde anlamlandırdığı bilgi çocuğun kendine özgü gerçekliğini ortaya çıkarmaktadır.

Tablo 2.1: Sorgulamaya Dayalı Çocuk Gerçekliği Örnekleri

Eser Adı	Şiir Adı	Çocuk Gerçekliğini Ortaya Çıkaran Unsurlar
Yüzük Parmağı	Dalgalarla Boralar	Doğa
Baş Parmak	Çocukla Sen Irmağı	Doğa
Arkaüstü Uçsuz Bucaksız Yaşama	İdi’nin Çemberi	Evren
Arkaüstü Uçsuz Bucaksız Yaşama	Oya’nın Sordukları	Evren
Dolar Biriktiren Çocuk	Alırken	Nesne
Kuş Ayak (Boyalı Ses)	Zıpzip	Nesne
Kuş Ayak (Boyalı Ses)	Sungur’un Bulamadığı	Nesne
Kuş Ayak (Boyalı Ses)	Uyurken	Soyut kavram
Kuş Ayak (Boyalı Ses)	Yavuz’un Sorduğu	Bitki
Serçe Parmak	Mekkeli Kızcıkla Devesi	Hayvan
Yüzük Parmağı	İtalyancığın Sorduğu	Ülke

DALGALARLA BORALAR

Sordu Angolalı kız:

- Anne

Dalgalar mı boraları çağırır

Boralar mı dalgaları?

Boralara

Dalga desek

Dalgalara bora desek

Ne olur?

İkisi de onların,

Uyutmuyor beni

Dinlemiyor beni

Sevmiyor

Hayır güzelim dedi Angolalı kızın annesi
Seni sevmeseler, seni çok sevmeseler
Böylesine

Büyürler mi büyürler mi üstüne? (Dağlarca, 2008, s. 20).

Dalgalarla Boralar başlıklı şiirde dalga ve boraya ait çocuk gerçekliği ortaya konulmuştur. Bora kuru ve soğuk bir rüzgâr çeşididir. Rüzgârların etkisi sonucunda ise dalgalar oluşmaktadır. Çocuğun dalga ve bora kavramlarına dair nesnel bilgisi bulunmamaktadır. Annesine dalganın mı borayı getirdiğini yoksa boranın mı dalgayı getirdiğini sorar ve uyumama sebebini dalga ve boranın kendisini sevmemesine bağlar. Annesi çocuğun sormuş olduğu soruya nesnel bir açıklama yapmak yerine dalga ve boranın seslerinin sebebini çocuğu sevmesine bağlayarak açıklar. Böylece çocuk dalga ve bora seslerinin gerçekliğini annesinden aldığı cevapla oluşturmuş olur. Çocuğun zihninde dalga ve bora sesleri sevgiyle bağdaştırılarak gerçeklik oluşturmuştur.

ÇOCUKLA SEN IRMAĞI

Bir çocuk Sen Irmağı'na yaklaştı Paris'te
Gördü sulara yüzünü
Tatlı sesiyle sordu annesine sımsıcak
Bu ben miyim?

Bir çocuk Sen Irmağı'na yaklaştı Paris'te
Gördü sulara kırmızı balonunu
Tatlı sesiyle sordu annesine, gözleri iri iri,
Bu benim balonum mu, sallanan?
Bir çocuk Sen Irmağı'na yaklaştı Paris'te
Gördü sulara sarı saçlarını
Tatlı sesiyle sordu annesine gülerek,
Bu benim başım mıdır?

Bir çocuğun annesi Sen Irmağı'na yaklaştı Paris'te
Evet dedi bu senin yüzün senin balonun senin saçların, ne güzel,
Oğlu tatlı sesiyle sordu annesine daha şaşırmış,

Peki onlar neden gidiyorlar gibi ben burda dururken? (Dağlarca, 2008, s. 20).

Çocukla Sen Irmağı başlıklı şiirde ırmak yüzeyinin hareketiyle ilgili çocuk gerçekliği ortaya konulmuştur. Irmak yüzeyindeki yansıma, ışınların yüzeye vurması ve bu yüzeydekileri yansıtmasıyla oluşmaktadır. Su yüzeyine düşen ışınlar yansıtılan

nesneleri ya da kişileri suda oluşan dalgalanmalardan ötürü hareket eder gibi gösterir. Bu şiirde çocuk, suyun yüzeyinde kendi yansımasını ilk defa görür ve gördüğü siluetin kendisine ait olup olmadığını annesine sorar. Annesinin verdiği cevaplar üzerine çocuk daha sonra kendisinin hareketsiz bir şekilde durduğunu ancak suyun yüzeyindeki siluetin ise neden hareket ettiğini sorar. Sorduğu soruyla çocuğun nesnel bilgiye sahip olmadığı anlaşılmaktadır. Çocuk, kendisinin hareketsiz olmasına karşılık ırmağın yüzeyindeki siluetin hareket etme sebebinin dalgalanmadan ötürü olduğunu bilmediği için bu hareketin sebebini gitme eylemine bağlayarak gerçeklik oluşturmuştur.

İDİ'NİN ÇEMBERİ

Geçiyordu günler geceler

Birbirine

Kim dedim anneme kim

Bu çemberi çeviren?

Maviydi yeşildi kırmızıydı

Sarıydı

Güneşlik aydedelik

Yuvarlanıyorlardı yuvarlanıyorlardı hep.

Girerken birbirine

Günler geceler

Duydum anne sen de duyuyor musun

Çember çember çevrildiğimi? (Dağlarca, 1993, s. 86-87)

İdi'nin Çemberi başlıklı şiirde gece ve gündüz kavramıyla ilgili çocuk gerçekliği ortaya konulmuştur. Bu şiirde çocuğun gece ve gündüzün nasıl oluştuğuna dair nesnel bir bilgiye sahip olmadığı görülmektedir. Gece ve gündüz, dünyanın kendi eksenini etrafında dönmesi sonucu oluşmaktadır. Şiirde ise çocuk, gece ve gündüzün oluşumunu çocuğun deyişiyle gece ve gündüzün birbirine geçmesini, çember olarak adlandırdığı dünyayı çeviren birinin olmasına bağlayarak açıklaması gerçeklik oluşturmuştur.

OYA'NIN SORDUKLARI

Yıldızlar

Güneşe bakarlarmış

Hepsi de pırıl pırıl

Anneciğim doğru mu? (Dağlarca, 1993, s. 110).

Oya'nın Sordukları başlıklı şiirde yıldızın parlaklığıyla ilgili çocuk gerçekliği ortaya konulmuştur. Şiirde çocuk, yıldızların parlak olmasına dair bilgiye sahip değildir. Yıldızların parlaklığı, “çekirdeklerinde oluşan çekirdek kaynaşması yani füzyon işlemi sebebiyle tepkimeyle açığa çıkan nükleer enerji, yıldızın içinden geçer ve dış uzaya radyasyon yayılması ile parlama”sı sonucu oluşmaktadır. (Enteresan Konular, 2022). Çocuk, yıldızların parlak olmasının sebebini, güneşe bakmalarına bağlayarak gerçeklik oluşturmuştur.

GÖK KUŞ

Kuşlarım

Uyuyor geceleri

Bundan mı daha hızlı uçuyor

Geceleyin gök? (Dağlarca, 1999, s. 115).

Gök Kuş başlıklı şiirde gökyüzüne dair çocuk gerçekliği ortaya konulmuştur. Bu şiirde çocuk, gece gökyüzü hareketinin neden hızlı olduğunu yani gecenin çabuk bitmesi durumunu sorgulamış ve bu sorgulama sonucunda da gökyüzünün hızlı hareket etme sebebini kuşların uyumasına bağlayarak anlamlandırmıştır. Ona göre kuşlar uyuduğu için gökyüzü daha hızlı hareket ederek gecenin çabuk bitmesini sağlamaktadır. Çocuk, gökyüzünün gece hareketini kendi bilgisi doğrultusunda açıklayarak gerçeklik oluşturmuştur.

ALIRKEN

Adı

Dolar dedi dayım

Neden dolar adı?

Bardak değil

Şişe değil

Kap değil

Kova değil (Dağlarca, 1995, s. 6).

Alırken başlıklı şiirde dolar kavramıyla ilgili çocuk gerçekliği ortaya konulmuştur. Şiirde çocuğun para birimi olan dolara dair bilgisinin olmadığı görülmektedir. Dolar, ABD'nin resmi para birimidir. Çocuğun zihninde dolar, para birimi olarak değil dolmak eylemiyle yani içine bir şeyler doldurulan bardak, şişe, kap

ve kova ile bağdaştırılarak açıklanmıştır. Böylece çocuğun zihninde dolar kavramı dolmak eylemiyle anlamlı hâle getirilerek gerçeklik oluşturmuştur.

ZIPZIP

Önce biri sığıyordu

Avucuma

Sonra

İkisi

Sonra

Üçü

Yoksa zıpızıplar mı büyütüyor

Avuçlarımı benim? (Dağlarca, 1999, s. 67).

Zıpzip başlıklı şiirde oyuncak kavramıyla ilgili çocuk gerçekliği ortaya konulmuştur. İnsanlar anne karnından itibaren gelişmeye, büyümeye başlar ve bu fiziksel gelişim doğumdan sonraki dönemlerde de devam eder. Şiirde çocuğun ellerin büyümesiyle ilgili gelişim bilgisine sahip olmadığı görülmektedir. Şiirde çocuk avucuna birden fazla zıpzip alır ve bu zıpızıpların avucundan düşmemesi üzerine zıpızıpların avucunu büyüttüğünü düşünür. Çocuğun zihninde, avucunun büyüme sebebi, zıpzip oyuncağına bağlanarak gerçeklik oluşturmuştur.

SUNGUR'UN BULAMADIĞI

Toplar mı

Kesile kesile

Tekerlek olmuş?

Tekerlekler mi

Üst üste geçerken

Top olmuş? (Dağlarca, 1999, s. 106).

Sungur'un Bulamadığı başlıklı şiirde tekerlek ve top kavramıyla ilgili çocuk gerçekliği ortaya konulmuştur. Tekerlek, lastiğin işlenmesiyle; top ise suni derinin topun şekline uygun olarak kesilip biçilmesiyle yapılır. Şiirde çocuğun tekerlek ve topun nasıl yapıldığına dair bilgiye sahip olmadığı görülmektedir. Bu bilgi eksikliğinden hareketle çocuk, tekerlek ve topun yapılışını kendi zihninde tekerlekleri topların kesilmesiyle; topları ise tekerleklerin üst üste gelmesiyle bağdaştırmış ve varmış olduğu sonuç ise gerçeklik oluşturmuştur.

YAVUZ'UN SORDUĞU

Ağaçlar

Çıkıyorlar mı biraz

Uzaya uzaya

Ülkemizden dışarı? (Dağlarca, 1999, s. 54).

Yavuz'un Sorduğu başlıklı şiirde ağaçların uzaması ile ilgili çocuk gerçekliğini ortaya konulmuştur. Ağaçların boyları, türüne ve yetiştiği iklim koşullarına göre değişebilmektedir. Bundan dolayı kimi ağaçların boyu kısa olurken kimilerinin de uzun olmaktadır. Şiirde çocuğun ağaçların boyunun uzamasının durmayıp devam edeceğini düşünmesinden ötürü nesnel bilgiye sahip olmadığı görülmektedir. Çocuğa göre ağaçların boyu uzar ve uzadığı için de ülkeden dışarı çıkarlar. Böylece çocuğun ağaçlarının uzaması ile ilgili nesnel bilgiyi kendi düşüncesi doğrultusunda açıklamasıyla gerçeklik oluşmuştur.

MEKKELİ KIZCIKLA DEVESİ

Güzel deve

Senin ayakların niye yassı

Çöller büyük diye mi?

Güzel deve

Senin boynun niye uzun

Çöller uzaklara varır diye mi?

Söyle güzel deve

Senin sırtın niye kat kat

Çöllerde kum tepecikleri kat kat diye mi?

Güzel deve söyle,

Senin tüylerin niye parlıyor

Hacca giderken hurma dibinde su içtin diye mi?

Güzel deve

Senin gözlerin niye mavi

Yeryağı kuyusuna baktın diye mi?

Söyle, güzel deve

Senin annen seni niye aramaz

Çöller Suudi Arabistan'da masallara karışmış diye mi? (Dağlarca, 2008, s. 42).

Mekkeli Kızcıkla Devesi başlıklı şiirde deve ile ilgili çocuk gerçekliği ortaya konulmuştur. Şiirde çocuğun devenin fiziksel özelliklerine dair bilgisinin olmadığı görülmektedir. Develer, çöllerde yaşayan yük ve binek hayvanlarıdır. Develer, boyunun uzun olması, sırtında hörgücünün olması, ayaklarının kumda batmaması, tüylerinin parlak olması, gözlerinin rengi gibi fiziksel özellikleri ile yaşadığı yere uygun bir şekilde yaratılmıştır. Çocuk, devenin fiziki özelliklerine bakarak sorular sorar ve sorduğu soruları yine kendi bilgisiyle cevaplar. Çocuk devenin fiziki özelliklerini kendi hayatında gördüğü şeylerle bağdaştırarak gerçeklik oluşturmuştur.

İTALYANCIĞIN SORDUĞU

- Gördüm anne

Ağabeyimin defterini

Kırmızı kalemle bir çizme çizmiş upuzun

Bu İtalya'dır dedi.

Boyamış maviye

Çizmenin altını hep

Bu Akdeniz'dir, dedi.

- Peki anne,

İtalya denizde mi yürür? (Dağlarca, 2008, s. 21)

İtalyancığın Sorduğu başlıklı şiirde İtalya ile ilgili çocuk gerçekliği ortaya konulmuştur. İtalya, Avrupa kıtasında yer alan ve Akdeniz'e kıyısı olan bir ülkedir. Çocuk ülke olan İtalya'ya dair bilgiye sahip değil ve gördüğü resimden hareketle İtalya'yı yürüyen bir çizme olarak düşünmektedir. Şiirde çocuk İtalya'yı, insanların içinde yaşadığı coğrafi bir yerleşim yeri olarak değil, çizmeyle bağdaştırarak açıklamıştır. Çocuğun resimde gördüğü şekli zihnindeki benzer bir şekille bağdaştırarak açıklaması gerçeklik oluşturmuştur.

2.2. Akıl Yürütmeye Dayalı Çocuk Gerçekliği ve Örnekleri

Bir düşünme türü olarak akıl yürütme, zihinsel bir olgudur (Eroğlu, 2012, s. 184). Çocuklar ilk defa gördüğü, duyduğu ya da karşılaştığı durumları anlamlandırmak için akıl yürütmektedir. Çocuklarda akıl yürütme, nesnel bilgiye dayalı değildir. Yaşamlarında yeni olarak algıladığı her durumu kendilerinde var olan bilgiyle ilişkilendirerek akıl yürütmektedirler. Çocuğun akıl yürütmesi için öncelikle yeni

bilgiye dair sorular sorması ve sorulara cevap alması gerekmektedir. Çocuğun sorduğu sorular neticesinde akıl yürüterek vardığı sonuç, kendi gerçekliğini oluşturmaktadır.

Tablo 2.2: Akıl Yürütmeye Dayalı Çocuk Gerçekliği Örnekleri

Eser Adı	Şiir Adı	Çocuk Gerçekliğini Ortaya Çıkaran Unsurlar
Arkaüstü Uçsuz Bucaksız Yaşama	İlk Giz	Evren
Arkaüstü Uçsuz Bucaksız Yaşama	Uykuyla Karanlık	Evren
Kuş Ayak (Açıl Susam Açıl)	Sevilmek	Evren
Bitkiler Okulu	Dereotu	Bitki
Su Yıkamak	Karpuzcu'nun Balonları	Bitki
Cin ile Cincik	Kulaklar	Hayvan
Kuş Ayak (Boyalı Ses)	Anaokuluna Uyanmak	Hayvan
Kuş Ayak (Boyalı Ses)	Karşılıksız Sorular	Hayvan
Bitkiler Okulu	Açıköğretim	Kurum
Kuş Ayak (Boyalı Ses)	Anaokulu	Kurum
Cin ile Cincik	Okullar	Kurum
Cincik	Sayılar	Sayı
Gösterme Parmağı	Eyre Çocuk	Deyim Aktarması

İLK GİZ

Buymuş demek

Maviliğin oyunu

Yeryüzüyle gökyüzü arasında

Yavaş yavaş kaçarken aydınlık,

Gündüzden alıştırmakmış

Karanlığa

Gözümüzü (Dağlarca, 1993, s. 108).

İlk Giz başlıklı şiirde gökyüzünün rengi ile ilgili çocuk gerçekliği ortaya konulmuştur. Gökyüzünün mavi rengi, güneşten gelen farklı ışınların farklı şekillerde saçılması sonucu oluşur. Şiirde çocuğun gökyüzündeki maviliğin nedenini bilmediği görülmekte ve gökyüzünün mavi rengini insanların gözünü gündüzden gecenin karanlığına alıştırmakla açıklamaktadır. Çocuk, gökyüzünün renginin mavi olmasını ve bu maviliğin gündüz farklı gece farklı olmasını nesnel bilgiyle değil kendi düşünce dünyasındaki bilgi doğrultusunda açıklayarak gerçeklik oluşturmuştur.

UYKUyla KARANLIK

Anneciğim biz uyurken
Gövdelerimizin ışığı uyumazmış ki
Işırmış hep
Onun uyanık parlamalarıyla gökyüzü.
Anneciğim şimdi ben
Daha uyumak istiyorum
İstiyorum daha çok ısısın
Gökyüzü. (Dağlarca, 1993, s. 203).

Uykuyla Karanlık başlıklı şiirde gökyüzü kavramıyla ilgili çocuk gerçekliği ortaya konulmuştur. Gökyüzü kararınca güneş yerini ay ve yıldızlara bırakır. Ay ve yıldızların parlaklığı sayesinde gökyüzü, zifiri karanlık olarak gözükmez. Şiirde çocuk gökyüzünün gece aydınlık görünmesinin sebebini ay ve yıldızlara değil, uyudukları zaman gövdelerindeki ışığın sönmeyişine bağlayarak açıklamıştır. Çocuk, uyku ile gökyüzünün aydınlığı arasında bir bağlam ilgisi kurarak kendi gerçekliğini oluşturmuştur.

SEVİLMEK

Gök ne güzel anne
Kendini yoksullara adar
Hakan yıldızı yok
Çoban yıldızı var (Dağlarca, 1999, s. 103)

Sevilmek adlı şiirde çoban yıldızıyla ilgili çocuk gerçekliği bulunmaktadır. Çoban yıldızının nesnel bilgisine sahip olmayan çocuk bu kavramı, gökyüzünün yoksulları sevdiğini ve kendisini yoksullara adadığını düşünerek açıklamıştır. Çocuğa göre gökyüzünde “Hakan yıldızı”nın olmamasının nedeni, gökyüzünün yoksulları yani çobanları sevmesinden ötürüdür. Çocuğun düşüncesinde çoban yıldızının gökyüzünde görünmesinin gök tarafından sevilmesine bağlanmasıyla gerçeklik oluşmuştur.

BELKİ

Belki
Bir gökyüzü
Daha var.
Üstümüz masmaviyken

Uyuyor ötekinde

Bulutlar (Dağlarca, 1999, s. 74).

Belki başlıklı şiirde bulutların görünüp görünmemesiyle ilgili çocuk gerçekliği ortaya konulmuştur. Çocuk bulutların gökyüzünde bazen görünüp bazen de görünmemesine dair nesnel bilgiye sahip değildir. Çocuk bulutların gökyüzünde olması ve olmaması durumunu kendi zihninde, iki gökyüzünün var olduğunu düşünmesiyle açıklar. Çocuğa göre bir gökyüzü masmavi iken diğer gökyüzünde bulutlar dinlenmektedir. Böylece çocuk bulutların gökyüzünde kaybolma nedenini bir başka gökyüzünde dinlenmesiyle açıklayarak gerçeklik oluşturmuştur.

DEREOTU

Sesi

Benziyordu bir soluğa

Yeşilden bir soluğa

Arada bir yarısını duyduğumuz

Adı dereotuymuş

Derelerde kırlarda özgür

Boy atardı bir avuç topraktan

Uzaklardan geldiği

Yollarda çok yorulduğu

Böyle incecik kalmasından belli

Düşü üzerinde kalmış

Bir ağacın

Küçüle küçüle

Dereotunda küçücük kalmış (Dağlarca, 2020, s. 30).

Dereotu başlıklı şiirde dereotuyla ilgili çocuk gerçekliği ortaya konulmuştur. Şiirde çocuğun dereotunun nerede ve nasıl yetiştiği bilgisine sahip olmadığı görülmektedir. Çocuk, dereotunun derelerde yetiştiğini ve uzak yerlerden geldiği için de şeklinin ince olduğunu düşünmektedir. Şiirde dereotunun ince uzun şekle sahip olması, uzaklardan gelip yorulması ve adından hareketle de derelerde yetişmesi şeklinde açıklanarak gerçeklik oluşturmuştur.

KARPUZCU'NUN BALONLARI

O dört yol ağzı var ya

Kıyısında karpuz sergilenen

En çok sevdiğimiz yer
Yuvarlak karpuzlar
Yeşil yeşil
Hepsi kendi yuvarlağında
Nasıl da birbirinden
Küçük değil büyük değil
Bakardım ötesinde durup
Kardeş mi bunlar
Kardeş olsalardı
Biri büyük biri küçük olurdu
Kardeş olmasalardı
Böylesine

Benzemezlerdi birbirine (Dağlarca, 2017, s. 22).

Karpuzcu'nun Balonları başlıklı şiirde karpuzla ilgili çocuk gerçekliği ortaya konulmuştur. Şiirde çocuğun karpuzun dış görünüşüyle ilgili bilgiye sahip olmadığı görülmektedir. Değişik türlere sahip olan karpuz, yeşil renkte ve sert kabuklu bir meyvedir. Şiirde çocuk karpuzları görür ve karpuzların şeklinin birbirlerine benzemesinin nedenini sorgular. Çocuk önce karpuzların birbirleriyle aynı boyda olmasının sebebini kardeş olmalarına bağlar; ancak kardeşlerin boylarının aynı olmadığı, kardeş olsalardı birinin büyük birinin küçük olması gerektiği fakat kardeş olmasalardı birbirlerine de bu kadar benzemeyeceklerini düşünür. Çocuğun düşünce dünyasında karpuzların birbirlerine benzeme sebebi, kardeş olmalarıyla bağdaştırılarak gerçeklik oluşturulmuştur.

KULAKLAR

- Biliyor musun Cincik
Neden büyüktür eşeğin kulağı?
- Yooo
- Az işittiğinden
- Deme?
- Evet evet
Az işitmese kendi
Öyle sağırılar içinmiş gibi seslenir mi
Öteki eşeklere? (Dağlarca, 2017, s. 63).

Kulaklar başlıklı şiirde eşekle ilgili çocuk gerçekliği ortaya konulmuştur. Şiirde çocuğun eşeğin anırmasının sebebini bilmediği görülmektedir. Eşekler doğası gereği ya acıktıkları zaman ya da çiftleşme dönemlerinde anırırlar. Şiirde çocuk, eşeklerin anırması hakkında bilgiye sahip olmadığı için anırma sebebini kulaklarının büyük olmasına bağlayarak açıklar. Çocuğa göre eşekler, kulakları büyük olduğu için birbirlerini duyamazlar ve bu yüzden de diğer eşeklere yüksek sesle seslenmek durumunda kalırlar. Böylece çocuk eşeklerin anırma sebebini kendi zihninde kulaklarının büyük olmasına bağlayarak gerçeklik oluşturmuştur.

ANAOKULUNA UYANMAK

Serçeler

Anaokullarına

Giderler besbelli

Gitmeseler

Ta erkenden

Uyanmazlar besbelli (Dağlarca, 1999, s. 33).

Anaokuluna Uyanmak başlıklı şiirde serçelerle ilgili çocuk gerçekliği ortaya konulmuştur. Şiirde çocuğun serçelerin sabahın erken saatlerinde uyanmasına dair bilgisinin olmadığı görülmektedir. Çocuğun zihninde erken uyanma durumu sadece okula gidildiği zaman olmaktadır. Çocuk kendisinde var olan bilgiyle serçelerin de okula gittikleri için erken saatlerde uyandıklarını düşünür. Böylece çocuk, serçelerin erken uyanma sebebini okula gitme bilgisiyle bağdaştırarak açıklamasıyla gerçeklik oluşturmuştur.

KARŞILIKSIZ SORULAR

- Fil kocaman çok

Evine nasıl sığar?

- Deve boynu eğri

Başıyla vuramaz ki topa?

- Yılan ipincecik

Soluğunu alamaz genişlemesine biliyorum?

- Kedi uykusuzdur

Niye mi biri öbüründen bambaşka gözlerinin?

- Kurtlar aslanlar kaplanlar

Nasıl öper çocuğunu? (Dağlarca, 1999, s. 85).

Karşılıksız Sorular başlıklı şiirde kedi ile ilgili çocuk gerçekliği ortaya konulmuştur. Şiirde çocuk, kedilerin uykusuzluğunun sebebini göz renklerinin birbirinden farklı olmasına bağlayarak açıklar. Göz renginin uyuma eylemiyle bir ilgisinin olmadığı bilgisine sahip olmayan çocuk, kendi zihninde bu durumu gözlerin farklı renklerde olmasıyla anlamlandırarak gerçeklik oluşturmuştur.

AÇIKÖĞRETİM

Ne yazık

Ağaçlar sığamaz ki

Bitkiler okuluna

Ağaçların hepsi

Güneye kuzeye batıya doğuya

Nereye gidersek gidelim

Bitkilerin en uzunudurlar çünkü

Ne yapılısın

Eğitilmesinler mi

Kendilerine göre

Okuma yazma öğrenmesinler mi

Bu koca bitkileri doğanın

Hayır

Onun da kolayı bulunmuş

Giderler AÇIKÖĞRETİM OKULUNA ağaçlarımız (Dağlarca, 2020, s. 37).

Açıköğretim başlıklı şiirde açıköğretim okuluyla ilgili çocuk gerçekliği ortaya konulmuştur. Açık öğretim okulu, örgün (normal) okullardan farklıdır. Açık öğretimde dersler, örgün okullardaki gibi sınıflarda değil uzaktan ve dijital ortamda yapılmaktadır. Şiirde çocuğun açıköğretimle ilgili bu temel bilgiye sahip olmadığı görülmektedir. Çocuğun açık öğretim okulunu bildiği ancak açık öğretim okulunun nasıl bir okul olduğu hususunda bilgiye sahip olmadığı görülmektedir. Çocuk ağaçların eğitilip onlara bir şeyler öğretilmesi gerektiğini düşünür. Bu düşünceden hareketle çocuk, ağaçların eğitim alacağı yeri açık öğretim okuluyla açıklar. Eğitim kurumu adı altında işlev gören açık öğretim okulları, çocuğun zihninde doğadaki bitkilerin eğitim alması gereken yer olarak açıklanmıştır. Şiirde çocuk, açık öğretim okulunu doğada yer alan ağaçların eğitim görmeleri gereken kurum olarak açıklamasıyla gerçeklik oluşturmuştur.

ANAOKULU

Anneler

Okula gitse

Anaokullarına giderlerdi değil mi?

Bizim oyunlarımıza çiçek çiçek

Bizim uykumuza su su

Ne güzel karıştırdı anneler (Dağlarca, 1999, s. 28).

Anaokulu başlıklı şiirde anaokuluyla ilgili çocuk gerçekliği ortaya konulmuştur. Anaokulu, çocukların ilkokuldan önce eğitim aldıkları kurumlardır. Şiirde çocuk anaokulu kavramını, annelerin gidecekleri okul olarak açıklamıştır. Böylece çocuk kendi düşünce dünyasında anaokulunu annelerin gidecekleri okul olarak şekillendirmesiyle gerçeklik oluşturmuştur.

OKULLAR

- Neden okullar yenidir

Köylerde kentlerde?

- Yeni yapılmıştır belki?

- Değil

- Onarılmıştır belki?

- Değil

- Badana edilmiştir belki?

- Bilemedin Cincik

Her yıl

YENİDEN başlarız da ondan (Dağlarca, 2017, s. 39).

Okullar başlıklı şiirde okulla ilgili çocuk gerçekliği ortaya konulmuştur. Şiirde çocuğun okulların yeni görünmesinin sebebini bilmediği görülmektedir. Okullar, tatil dönemlerinde temizlenmekte ve boyanmaktadır. Şiirde çocuk, okulların yeni gibi görünmesinin altındaki sebebi, kendi bilgisinden hareketle açıklamıştır. Çocuğa göre okulların her yıl yeni gözükmesinin sebebi, öğrencilerin her yıl okula yeniden başlamasıdır. Şiirde okulların yeni görünmesi çocuğun öznel bigisi doğrultusunda açıklanması gerçeklik oluşturmuştur.

SAYILAR

Anlatırken

Toplama ne

Çıkarma ne
Sordu öğretmen: - Söyleyiniz
9 mu büyük
1 mi?
Düşündüler
Besbelli 9 büyük
Öğretmenin aradığı başka.
Sustular hepsi
Oda dolusu sustular.
Bizimki atıldı Hızır gibi:
- 9 her sayıda yok
1 bütün sayılarda var
Demek ki yok
1'den çok sayı
1'den büyük sayı (Dağlarca, 2020, s. 27).

Sayılar başlıklı şiirde sayıların büyük ve küçüklüğüyle ilgili çocuk gerçekliği ortaya konulmuştur. Sayılar, sayı doğrusunda sıfırdan uzaklaştıkça büyür, sıfıra yaklaştıkça küçülürler. Şiirde öğretmen 1 mi büyük yoksa 9 mu sorusunu sormuş ve çocuklar cevap vermişlerdir. Çocuklardan birinin verdiği cevaptan hareketle sayıların neye göre büyük neye göre küçük olduğunu kavrayamadığı görülmektedir. Çocuğa göre 1, 9'dan büyüktür; çünkü 1 her sayının içinde varken 9 her sayıda bulunmamaktadır. Böylece çocuk sayıların büyüklüğüyle ilgili soruyu, öznel bilgisinden hareketle açıklayarak gerçeklik oluşturmuştur.

EYRE ÇOCUK
Doğudaki sıra dağlarımız
Üç bin metre mi
Avustralya Alpleri mi bunlar?
Peki bu doruklardan
Neden kocaman yeller çıkmıyor da
Kara kömür çıkıyor babacığım?
Yoksa yeryüzünün en büyük adası olan yurdumuzun
Kuzey güney doğrultusuna uzanmış
Dev çukur buna mı üzölmüştür baba?

Çöller koşarken, kangurular el çırparken
Bundan mı uyumuş kalmış bir kocaman çamurda
Eyre Gölü babacığım? (Dağlarca, 2008, s. 19).

Eyre Çocuk başlıklı şiirde üzgün olma ve uyuma durumuyla ilgili çocuk gerçekliği ortaya konulmuştur. Eyre Gölü, Avustralya'nın en büyük gölüdür. Şiirde çocuk dağların doruklarında yel yerine kara kömürün çıkma sebebini Eyre Gölü'nün üzgün olmasına bağlar ve Eyre Gölü'nün çamurda uyuyup kaldığını düşünmesiyle kendi gerçekliğini ortaya çıkarır. Böylece çocuk Eyre Gölü'nü insana ait olan üzgün olma hâli ve uyuma davranışlarıyla anlamlandırarak gerçeklik oluşturmuştur.

2.3. Güçlü Bir İnanca Dayalı Çocuk Gerçekliği ve Örnekleri

Çocuklarda gerçekliğin oluşmasını sağlayan unsurlardan bir diğeri inanca dayalıdır. Gerçekliğin inanca dayandırılması için çocuğun anlamlandığı bilginin sonucuna inanması gerekmektedir. Günlük yaşamda çocuklar zihinlerinde tam olarak oturtamadıkları ya da anlamlandıramadıkları bilgileri yetişkinlerden farklı olacak şekilde alımlamaktadır. Karmaşık olan ve zihinde bir yere oturtulmayan yeni bilgiler, mevcut olan bilgi ve deneyimler doğrultusunda anlamlı hâle getirilir. Şiirde çocuklar sorguladığı ve akıl yürüttüğü yeni bilgiyi düşüncesinde anlamlandırarak netleştirmiş ve netlik kazandırdığı sonucun doğru olduğuna inanmasıyla gerçeklik oluşturmuşlardır.

Tablo 2.3: Güçlü Bir İnanca Dayalı Çocuk Gerçekliği Örnekleri

Eser Adı	Şiir Adı	Çocuk Gerçekliğini Ortaya Çıkaran Unsurlar
Kuş Ayak (Boyalı Ses)	İki Kuş	Evren

İKİ KUŞ

İki kuş var

Gökyüzünde

Gelir biri

Gündüz deriz.

Gece deriz

Gelir biri

Gökyüzünde

İki kuş var (Dağlarca, 1999, s. 118).

İki Kuş başlıklı şiirde gece-gündüz kavramına dair çocuk gerçekliği ortaya konulmuştur. Şiirde çocuğun gece ve gündüzün oluşumuna dair bilgiye sahip olmadığı

görülmektedir. Gece ve gündüz, dünyanın kendi eksenini etrafında dönmesi sonucu oluşur. Şiirde çocuk, yeryüzünde ve gökyüzünde iki ayrı kuş olduğunu düşünmektedir. Ona göre yeryüzündeki kuş gökyüzüne gidince gece, yeryüzüne gidince gündüz olmaktadır. Çocuğun gece ve gündüzün oluşumunu kuşların gidiş gelişine bağlayarak ifade edişi gerçeklik oluşturmuştur.

2.4. Benzerlik İlgisine Dayalı Çocuk Gerçekliği ve Örnekleri

Benzerlik ilgisi, çocuklarda gerçekliğin üretimini sağlayan ve gerçekliğe dayanak olan durumlardan birisidir. Gerçekliğin oluşumunu sağlayan durumlar çocukların sahip oldukları bilgi ve deneyimlerden etkilenmektedir. Fırat'a göre çocukların edindikleri sınırlı bilgi ve tecrübeler olay, durum, kavram, nesne vb.nin algılanış şeklini belirlemektedir (2020, s. 70). Çocuklar yeni karşılaşılan durumları anlamaya çalıştıklarında ya kendi bilgi ve tecrübelerinden ya da varlıklar arasındaki benzerlik ilişkisinden yararlanırlar. Benzerlik ilgisi kurulmasıyla bilginin düşüncede netleştirilmesi doğrultusunda ortaya çıkan sonuç çocuğun kendine özgü gerçekliğini oluşturmaktadır.

Tablo 2.4: Benzerlik İlgisine Dayalı Çocuk Gerçekliği Örnekleri

Eser Adı	Şiir Adı	Çocuk Gerçekliğini Ortaya Çıkaran Unsurlar
Okulumuz 3'teki	Öğretmenle Oynamak	Doğa
Gösterme Parmağı	Rabathlı Çocuğa İyilik	Doğa
Arkaüstü Uçsuz Bucaksız	Çember	Evren
Cincik	Gezi	Evren
Kuş Ayak (Açıl Susam Açıl)	Balonlar	Evren
Cincik	Tespah	Nesne
Kuş Ayak (Açıl Susam Açıl)	Evimiz	Nesne
Serçe Parmak	Pirinçle Kamış	Deyim Aktarması
Gösterme Parmağı	Eyre Çocuk	Deyim Aktarması
Yüzük Parmağı	Fildişi	Deyim Aktarması
Gösterme Parmağı	Kızıl	Deyim Aktarması
Kuş Ayak (Boyalı Ses)	Uçan Top	Deyim Aktarması
Kuş Ayak (Boyalı Ses)	Saatin Kuşu	Deyim Aktarması
Kuş Ayak (Boyalı Ses)	Kör	Deyim Aktarması
Oyun Okulu	Cam	Deyim Aktarması
Kuş Ayak (Boyalı Ses)	Korkusuz	Soyut kavram
Balina Mandalina	Şaşmak	Doğa
Kuş Ayak (Boyalı Ses)	Çam Sakızlı Baba	Bitki
Kuş Ayak (Boyalı Ses)	Saklambaç	Oyun

ÖĞRETMENLE OYNAMAK

Anlatırken suları

Dereden sonra

Çay gelir

Dedi öğretmen

Gülümsedim kendi kendime

Biz de evlerimizde uyanır uyanmaz

Dere gibi akarız demek

Uyandıktan sonra

Ya da biraz daha sonra

Çay gelir

İçeriz (Dağlarca, 2019, s. 27).

Öğretmenle Oynamak başlıklı şiirde çayla ilgili çocuk gerçekliği ortaya konulmuştur. Çay, ırmağın küçüğü derenin büyüğüdür. Şiirde çocuğun öğretmen tarafından duymuş olduğu ve doğaya özgü bir kavram olan çaya dair nesnel bilgiyi özümseyemediği görülmektedir. Çocuk doğaya özgü olan çay kavramını gündelik hayatta insanlar tarafından içilen çay ile bağdaştırarak açıklar. Böylece çocuk doğaya özgü olan çay kavramını gerçek hayatta içilen çayla açıklayarak kendi gerçekliğini zihninde anlamlı hâle getirmiştir.

RABATLI ÇOCUĞA İYİLİK

Benzer Fas'ta dağlar

Birbirine küsen develere

İşte ilerler ayrı ayrı

(Dağlarca, 2008, s. 21).

Rabatlı Çocuğa İyilik başlıklı şiirde dağların birbirinden ayrı olması ile ilgili çocuk gerçekliği ortaya konulmuştur. Dağlar levhaların hareket etmesiyle oluşur ve bazı yerlerde ayrı bazı yerlerde bitişik olurlar. Şiirde çocuk dağların birbirine yakın ya da uzak olma nedenini bilmemektedir. Çocuk şiirde Fas'ta bulunan dağların birbirinden ayrı olmasını küslük ile bağdaştırarak açıklamıştır. Böylece çocuk, dağların birbirinden ayrı olmasının sebebini birbirine küsen develerle bağdaştırarak kendince anlamlı bir gerçekliğe dönüştürmüştür.

ÇEMBER

Baktım ki

Uzaklardan

Yeryüzü

Bir çember (Dağlarca, 1993, s. 41).

Çember başlıklı şiirde dünyanın şekli ile ilgili çocuk gerçekliği ortaya konulmuştur. Bu şiirde çocuk, dünyanın geoit şekle sahip olduğunu bilmemektedir. Bu yüzden de dünyanın şeklini zihninde benzerlik ilgisi kurarak kendince anlamlı hâle getirmiş ve yeryüzünün yuvarlak şeklini nesnel olarak değil kendi dünyasında ona benzeyen çember ile açıklayarak gerçeklik oluşturmuştur.

GEZİ

- Yeryuvarlağı gezer mi?

Gezer demiştiniz

Yeryuvarlağı gezerken işte

Gezer hepsi bunların. (Dağlarca, 2020, s. 15).

Gezi başlıklı şiirde yer yuvarlağının hareketi ile ilgili çocuk gerçekliği ortaya konulmuştur. Şiirde çocuğun daha önceden öğrenmiş olduğu yer yuvarlağının dönme hareketini özümseyemediği başka bir deyişle bu nesnel bilgiyi zihninde tam olarak oturtamadığı görülmektedir. Şiirde çocuk, öğretmeninin kendisine sorduğu canlı ve cansız varlıkların gezip gezmemesini daha önceden öğrenmiş olduğu yer yuvarlağının gezmesiyle bağdaştırarak açıklamıştır. Yer yuvarlağının dönüşü çocuğun zihninde gezme eylemi ile anlamlandırılması gerçekliği ortaya çıkarmıştır.

BALONLAR

Gök kırmızı bir balon

Güneş doğarken, işte (Dağlarca, 1999, s. 108).

Balonlar adlı şiirde güneşin rengiyle ilgili çocuk gerçekliği bulunmaktadır. Güneş doğduğunda ve battığında ufka çok yakın bir konumda olduğundan kızıl renge bürünür. Şiirde çocuğun güneş doğduğunda renginin kızıl olmasıyla ilgili bilgiye sahip olmadığı görülmektedir. Şiirde çocuk güneşin kızılığını kırmızı balonla ilişkilendirmektedir. Çocuğa göre güneşin doğarken renginin kırmızı olmasının nedeni onun kırmızı bir balon olmasından ötürüdür. Kendi bilgisi sonucunda ulaşmış olduğu bu sonuç gerçekliği ortaya çıkarmıştır.

TESPİH

- Tespîh nedir?

Dedi öğretmen.

- Tespîh bilye oyunudur

Dedelerimizin (Dağlarca, 2020, s. 17).

Tespîh başlıklı şiirde tespih kavramıyla ilgili çocuk gerçekliği ortaya konulmuştur. Şiirde öğretmen çocuklara tespih ile ilgili soru yöneltilmiş ve her çocuk tespih kavramını kendince açıklamaya çalışmıştır. Çocuklardan birinin tespih ile ilgili verdiği cevap üzerine gerçeklik ortaya çıkmıştır. Çocuğa göre tespih, dedelerin bilye oyunudur. Şiirde çocuk, tespih boncuklarını bilyeyle bağdaştırmış ve çocukların bilye ile oynadıkları gibi dedelerin de tespihle oynadıklarını düşünmesi gerçeklik oluşturmuştur.

EVİMİZ

Yatak odası hep uyur

Akça perdeleri inik,

Tembel demez ona kimse (Dağlarca, 1999, s. 125).

Evimiz adlı şiirde yatak odasıyla ilgili çocuk gerçekliği ortaya konulmuştur. Çocuk hiçbir iş yapmadan oturan ya da uyuyan insanlara tembel denildiğini bilmekte ancak bu bilginin çocuğun zihninde tam olarak kavranmadığı görülmektedir. Şiirde çocuk tembelliği yatak odasıyla bağdaştırmıştır. Çocuğun zihninde tembelliği yatak odasıyla ilişkilendirmesine neden olan unsur ise uykudur. Çocuğa göre yatak odası da sürekli uyumakta ancak ona kimse tembel dememektedir. Çocuğun düşüncesinde benzerlik ilgisine dayalı olarak varmış olduğu bu sonuç, gerçeklik oluşturmuştur.

PİRİNÇLE KAMIŞ

Dermiş ki çok eski bir Japon çocuğu

Fuji Dağı'na bakarken annesine,

Pirinçler kamları niye sever?

Ne bileyim dermiş annesi.

Dermiş yine ertesi gün

Anne düşündün mü

Pirinçler kamları niye sever?

Ne bileyim dermiş annesi.

Demiş dört gün sonra, küçük Buda yontusu önünde

Buldun mu anneciğim

Pirinçler kamışları niye sever?

Ne bileyim demiş annesi.

Evet demiş Ay büyürken Japon çocuğu annesine

Buldum sallana sallana ben

Pirinçler kamışları sallanır diye sever

Evet demiş gülerek annesi (Dağlarca, 2008, s. 35).

Pirinçle Kamış başlıklı şiirde sallanmayla ilgili çocuk gerçekliği ortaya konulmuştur. Şiirde çocuk pirinç ve kamışa bakarken bunların birbirlerini sevmeye sebeplerini merak eder ve annesine sorar. Annesi çocuğun sorusunun cevabını bilmediğini söyleyerek geçiştirir. Çocuk bu soruyu birkaç kez ve birkaç gün arayla tekrar sorar ama annesinden bunun bir cevabını alamaz. Daha sonra pirinç ve kamışın birbirini sevmeye sebebini düşünürken cevabını yapmış olduğu bir hareketle bağdaştırmasıyla bulur. Çocuğa göre pirincin kamışı sevmeye durumu sallanmasından ötürüdür. Yani pirinç kamışı sallandığı için sever. Şiirde pirincin kamışla olan ilgisi, çocuğun düşüncesinde insana özgü bir bilgiyle anlamlandırıldığı için gerçeklik oluşturmıştır.

FİLDİŞİ

Ne uzun

Ne ak

Bu Fildişi

Anne

süte benzer

Bu Fildişi

Ne parlak

Ne güzel bir eğri sanki yeni ay doğmuş

Bu Fildişi

Anne Orta Afrikamızda bizim,

İşte bir gece bile ağrımamış

Bu Fildişi (Dağlarca, 2008, s. 22).

Fildişi başlıklı şiirde ağrı hissiyle ilgili çocuk gerçekliği ortaya konulmuştur. Şiirde çocuğun Orta Afrika'da yer alan Fildişi'ne dair bir bilgiye sahip olmadığını

görülmektedir. Afrika'da kıyı bölgesinde yer alan Fildişi, şiirde gerçek bir dişle bağdaştırılarak anlamlandırılmıştır. İnsana özgü bir durum olan diş ağrısı, dişlerin çürümesi sonucu oluşmaktadır. Şiirde ise çocuk, Fildişi'ni insan dişi gibi algılar ve Fildişi'nin dişlerinin süt gibi beyaz olmasından dolayı da diş ağrısı çekmediğini düşünür. Böylece çocuk kendi zihninde Fildişi'ni insan dişi ile bağdaştırmış ve Fildişi'nin dişinin ağrıama sebebinin süte benzer bir beyazlığa sahip olmasına bağlayarak açıklamasıyla kendi gerçekliğini oluşturmuştur.

KIZIL

Tura ülkesinde, basket Kızıl'da

Mutluydular

Ana ağaçla küçük yavrusu.

Uyurlardı yıldızların altında

İlk ışıklarla çıkarlardı

Yeryüzüne birleşik düşlerinden.

Deli bora kastı kavurdu ortalığı on yıl önce

Ana ağacı öyle bir kırdı ki

Kuruyuverdi beş ay içinde anacık.

Üzüldü deli bora ertesi gün

Küçücük ağacı görüverince

Her yaprağı bir ağlama gözesi olmuş.

Şimdi bora

Son güzler geldi mi

Bir ağıt gibi bütün yaprakları kızıl yapar acısından (Dağlarca, 2008, s. 41).

Kızıl başlıklı şiirde üzüntü ve acı çekme duygularıyla ilgili çocuk gerçekliği ortaya konulmuştur. Şiirde çocuğun rüzgâr çeşidi olan boraya ait nesnel bilgisinin olmadığı görülmektedir. Şiirde bora, şiddetli esmesinden ötürü anne ağacı kökünden kırarak kurumasına neden olmuştur. Şiirde çocuk, boranın yavru ağacın ağlamasına sebep olduğu için üzüldüğünü düşünmekle ve sonbaharda ağaçların yapraklarının kırmızı olmasının boranın çektiği acıya bağlamakla kendi gerçekliğini oluşturmuştur. Çocuğun zihninde bora, anne ağacı kırıp yavru ağacı ağlattığı için insan gibi üzülmekte ve acı çekmektedir. Boranın acı çekmesinden ötürü de sonbaharda ağaçların yaprakları kırmızıya dönmüştür. Böylece çocuk, boranın doğaya özgü olan durumunu insana özgü bir sebebe bağlayarak açıklamasıyla kendi gerçekliğini ortaya koymuştur.

UÇAN TOP

Balonlar belki

Düş gören toplardır

Koşarlarken

Göklerde (Dağlarca, 1999, s. 104).

Uçan Top başlıklı şiirde insana özgü durumlardan düş kurma ile ilgili çocuk gerçekliği ortaya konulmuştur. Şiirde çocuğun gökyüzünde gördüğü balonun uçma nedeni ile ilgili bilgiye sahip olmadığı görülmektedir. Balonlar, içinde biriken havanın ısınması sonucu gökyüzünde uçabilmektedir. Bu bilgiye sahip olmayan çocuk, zihninde balonun uçma sebebini insana özgü özelliklerden biri olan düş kurmayla bağdaştırarak açıklamıştır. Böylece balonun gökyüzündeki hareketi, çocuğun düşünce dünyasında var olan öznel bir bilgiyle anlamlandırılarak gerçeklik oluşturmuştur.

SAATİN KUŞU

Saatin kuşu

Susamıştır anne

Su verelim mi?

Saatin kuşu

Acıkmıştır anne

Ekmek kırıntısı verelim mi? (Dağlarca, 1999, s. 114).

Saatin Kuşu başlıklı şiirde acıkma ve susama durumu ile ilgili çocuk gerçekliği ortaya konulmuştur. Şiirde çocuğun cansız bir varlık olan guguklu saat hakkında bilgiye sahip olmadığı görülmektedir. Guguklu saat, her saat başı saatlerin sayısına göre çalan saat türlerinden biridir. Şiirde bu bilgiye sahip olmayan çocuk, guguklu saat çaldığında kuşların dışarıya çıktığını görür ve kuşların da tıpkı insanlar gibi susayıp acıkabileceğini düşünür. Çocuk kuşların dışarıya her çıkışında onlara su ya da ekmek kırıntıları vermek ister. Çocuk böylece kendi zihninde insanlara özgü olan acıkma ve susama durumunun guguklu saatin içindeki kuşlar için de geçerli olduğunu düşünmesi gerçeklik oluşturmuştur.

KÖR

Taşların gözü yoktur.

Olsa

Çarparlar mı hiç

Ayaklarıma benim,

Koşarken

Düşürürler mi beni (Dağlarca, 1999, s. 73).

Kör başlıklı şiirde görme duyusuyla ilgili çocuk gerçekliği ortaya konulmuştur. Taş, belli bir ağırlığa ve şekle sahip cansız bir nesnedir. Şiirde çocuğun taşın cansız bir nesne olduğuna dair bilgisinin olmadığı görülmektedir. Çocuk taşın ayağına takılma sebebini gözlerinin olmamasına bağlar. Çocuğa göre taşların gözü olmadığı için ayaklarına çarpıp onu düşürmektedir. Böylece çocuğun zihninde taşlar, görme işlevini yerine getiren göze sahip olmaması durumuyla açıklanarak gerçeklik oluşturmuştur.

CAM

Cam

En yaramazı

Evlerin

Bakarken dışarıya

İçeriye

Görür o

Gökyüzüyle yarış eder

Aydınlık uyku olurken

Karanlık uyanık olurken

Güneşi öyle kızdırır ki

Isınır

Kendisi bile (Dağlarca, 2017, s. 18).

Cam başlıklı şiirde yaramazlık yapma ve sinirlendirme durumuyla ilgili çocuk gerçekliği ortaya konulmuştur. Cam, güneşten gelen ışınları içine çekme ve yansıtma özelliğine sahip nesnelerden biridir. Şiirde çocuğun camın ısınmasına ve bu ısıyı yansıtmasına dair bilgiye sahip olmadığı görülmektedir. Çocuk camı, yaramaz bir çocuk olarak görür ve yaramazlık yapıp güneşi kızdırdığı için de camın ısınıp kızgın hâle geldiğini düşünür. Böylece çocuğun zihninde camın ısınma sebebi, yaramazlık yapıp güneşi kızdırmasına bağlanarak açıklanması gerçeklik oluşturmuştur.

KORKUSUZ

Neden korkacaktım

Geceleri

Uyurken

Giysilerim uyumuyor ya

Beni bekliyordur

Köpeklerle

Kötü kuşlara karşı

Kolları ceketimin (Dağlarca, 1999, s. 12).

Korkusuz başlıklı şiirde korkuyla ilgili çocuk gerçekliği ortaya konulmuştur. Korku, içinde bulunduğumuz duruma değil, bu durum içinde geliştirdiğimiz düşüncelerimize verdiğimiz bir reaksiyondur (Gençöz, 1998, s. 9). Çocuklar okul öncesi çağlarda somut olarak algılayamadığı her şeyden korkarlar. Korkmalarına sebep olan şey, korkulan unsura dair bilgi eksikliğidir. Şiirde çocuk, uyurken elbiselerinin onu koruduğunu düşünür ve korku durumunu elbiselerin onu uyurken koruyacağı düşüncesiyle bağdaştırır. Böylece çocuk korkmadan uyuma durumunu elbiselerinin onu beklemesine bağlayarak gerçeklik oluşturmuştur.

ÇAM SAKIZLI BABA

Çamlar öğretmenim

Hem uzunudurlar

Babamız gibi,

Hem sakızları var

Bizim gibi (Dağlarca, 1999, s. 58).

Çam Sakızlı Baba başlıklı şiirde çam sakızıyla ilgili çocuk gerçekliği ortaya konulmuştur. Çam sakızları, ladin ve köknar ağaçlarının gövdelerinde bulunur. Çam ailesinden olan ladin ve köknar ağaçları kısa, yassı ve iğne yapraklı ağaçlardır. Şiirde çocuğun çam sakızına dair bilgisinin olmadığı görülmektedir. Çocuk, çam ağaçlarında bulunan çam sakızını, ağızda çiğnenilen sakıza benzetir. Çam ağaçlarındaki sakız kavramı çocuğun zihninde çiğnenen sakızla bağdaştırılıp açıklanarak gerçeklik oluşturmuştur.

ŞAŞMAK

- Sorabilir miyim efendim

Nasıl yüzersiniz

Bu korkunç denizde çabucak

Elleriniz yokken?

Nasıl gidersiniz istediğiniz yere

Gemilerin var

Sizin dümeniniz yokken? (Dağlarca, 2019, s. 34).

Şaşmak başlıklı şiirde balina ilgili çocuk gerçekliği ortaya konulmuştur. Balinalar su altında yaşayan en büyük ve en ağır deniz canlısı olarak bilinir. Akciğerlerine aldıkları hava ile su altında solunum yaparlar ve çıkardıkları ses titreşimlerinden hareketle de birbirleriyle iletişim kurarlar. Şiirde çocuğun balinanın elleri olmadan denizde hareket etmesine ve yönünü bulmasına dair bilgisinin bulunmadığı anlaşılmaktadır. Çocuk, balinaların yönlerini bulma durumunu zihninde var olan gemi dümeni bilgisiyle bağdaştırarak açıklamıştır. Balinaların deniz altındaki hareketi ve yönlerini bulması bilgisine sahip olmayan çocuk bu durumu kendi zihninde var olan bilgiyle açıklayarak gerçeklik oluşturmuştur.

SAKLAMBAÇ

Ayranla böreğe alıkoymuştu yine
Annesi Bizimki'yle birkaç arkadaşını
Çocuklar yerken içerken
İşine dönmüştü çabucak
İçeri girince bir süre sonra
Ne görsün?
Oğlu açmış
Babasının koca sözlüğünü
Yaprakları çevir ha çevir
Baktı biraz
Şaşkınlıkla sordu:
- Ne yapıyorsun?
- Ben mi? dedi Bizimki
Arıyorum
Cengiz'i arıyorum

Bahçede saklambaç oynuyoruz da (Dağlarca, 2020, s. 48).

Saklambaç başlıklı şiirde saklambaç oyunu ile ilgili çocuk gerçekliği ortaya konulmuştur. Saklambaç oyunu, ebe olarak seçilen kişinin bir yerde gözlerini kapatarak belli bir sayıya kadar sayması ve saymanın bitmesi üzerine gözlerini açarak saklanan kişileri bulması şeklinde oynanan bir oyun çeşididir. Şiirde çocuğun saklambaç oyununun özelliklerini tam olarak bilmediği anlaşılmaktadır. Çocuk arkadaşlarıyla

birlikte saklambaç oynar. Saklanan arkadaşını bulmak için etrafa bakmak yerine odaya gelip babasının sözlüğünü açar ve arkadaşını orada arar. Çocuğun sözlük içinde arkadaşını aramasının sebebi, her şeyin sözlüklerde bulunabileceğini düşünmesindendir. Bu nedenle çocuk saklanan arkadaşını oyunun özelliği gereği etrafta aramak yerine sözlükte arayarak gerçeklik oluşturmuştur.

2.5. Sınırlı Bilgiye Dayalı Çocuk Gerçekliği ve Örnekleri

Çocuklar içine doğmuş olduğu toplumu küçük yaşlardan itibaren anlamlandırmaya çalışırlar. Günlük yaşamda ilk defa gördüğü, duyduğu ya da karşılaştığı durumlara dair çocuğun bilgisi ya bulunmamakta ya da sınırlı olmaktadır. Bu nedenle yeni edinilen bilgileri şekillendirirken sıklıkla mevcut bilgi ve deneyimlerine başvururlar. Çocuk gerçekliğinde bilginin asıl kaynağına yönelik eksiklik, bilginin sınırlı olmasına dayanmaktadır. Çocuğun kendi düşünce dünyasında net olmayan bilgileri önceki bilgisiyle ilişkilendirip anlamlı hâle getirerek gerçeklik oluşturması, bilgisinin sınırlı olduğunu göstermektedir. Dağlarca'nın çocuk şiirlerinde gerçekliği sınırlı bilgiye dayandırılan örneklerin ortaya çıktığı hususların çeşitlilik göstermesinde, çocukların günlük yaşamlarında ilk defa karşılaştığı olay, durum ve kavramlara dair bilgilerindeki sınırlılık etkili olmuştur.

Tablo 2.5: Sınırlı Bilgiye Dayalı Çocuk Gerçekliği Örnekleri

Eser Adı	Şiir Adı	Çocuk Gerçekliğini Ortaya Çıkaran Unsurlar
Cin İle Cincik	Boynuz	Atasözü
Cin İle Cincik	Cennet	Atasözü
Cincik	İki Doğru	Atasözü
Cincik	Bizimki'nin Öğretmene Sordukları	Atasözü
Balina ile Mandalina	Şaşmak	Hayvan
Kuş Ayak (Boyalı Ses)	Kuçukuçu'yla Sıpa	Hayvan
Arkaüstü Uçsuz Bucaksız Yaşama	Yeni Eşitlik	Soyut kavram
Göz Masalı	Börekler Köfteler	Deyim
Bitkiler Okulu	Üzüncü	Deyim
Cin İle Cincik	Kışla Kar 1	Deyim
Cin İle Cincik	Burun	Deyim
Cincik	Sevecen	Deyim
Cincik	Külâh	Deyim
Cin İle Cincik	Yememek	Deyim
Cin İle Cincik	Gözlerin Nedeni	Deyim

ŞAŞMAK

Toprak büyürmüş

- Diyor

Dedem -

Denizlere doğru

Niye alır peki

Kendi içine

Toprağı denizler?

- Sevdiğinden (Dağlarca, 2019, s. 34).

Şaşmak başlıklı şiirde deniz kavramıyla ilgili çocuk gerçekliği ortaya konulmuştur. Çocuk denizdeki dalgaların kıyıya vurunca toprakları aşındırması ve dalgaların geri çekilince toprağı götürmesi bilgisine sahip değildir. Şiirde çocuk denizlerin toprakları içine almasını sorgular ve bu sorusuna dedesinden almış olduğu cevapla gerçekliğe ulaşır. Şiirde denizin toprağı içine alma sebebi, denizin toprağı çok sevmesine bağlanmasıyla açıklanarak çocuk gerçekliği oluşmuştur.

YENİ EŞİTLİK

Anne, dedi ki öğretmen

Yaşı eşitmiş

Yerle göğün.

Aramışlar bulmuşlar

Nice yıldız varsa

Onca yaratık varmış (Dağlarca, 1993, s. 144)

Yeni Eşitlik başlıklı şiirde eşitlik kavramıyla ilgili çocuk gerçekliğine ulaşılmıştır. şiirde eşitlik kavramı yeryüzü ve gökyüzünün yaşlarının eşitliğini belirtmek için kullanılmıştır. Yeryüzünün ve gökyüzünün yaşlarının eşit olduğunu öğrenen çocuk, eşit olma kavramını kendi düşüncesinde yeryüzünde ve gökyüzünde var olan her şeyin aranılıp bulunmasından hareketle açıklayarak gerçeklik oluşturmuştur. Böylece soyut bir kavram olan eşitlik kavramı çocuğun zihninde öznel bir bilgiyle somutlaştırılarak açıklanmıştır.

KARŞIDAKİ LEYLEK

Karşıdaki leylek

Yazın gelirmiş

Kışın gidermiş

Dedi annem.
Bacakları
Çok uzun diye mi
Çok üşür

Karşıdaki leylek? (Dağlarca, 1999, s. 83).

Karşıdaki Leylek başlıklı şiirde leylek ile ilgili çocuk gerçekliği ortaya konulmuştur. Leylekler, yazın farklı kışın farklı bölgelere göç eden göçmen kuşlardandır. Şiirde çocuğun leyleklerin kışın soğuktan korunmak ve besin bulmak için göç etme nedenini bilmediği görülmektedir. Çocuk, leyleklerin göç etme sebebinin bacaklarının uzun olmasından ötürü kışın daha çok üşümesi ile açıklayarak gerçeklik oluşturmuştur.

KUÇUKUÇU'YLA SİPA
Kulakları Kuçukuçu'nun
Uzundur
Aşağı doğru.
Kulakları sıpanın
Uzundur
Yukarı doğru.
Kuçukuçu'yla sipa
Birbirini

Nasıl duyar? (Dağlarca, 1999, s. 98).

Kuçukuçu'yla Sipa başlıklı şiirde köpek ve sipa ile ilgili çocuk gerçekliği ortaya konulmuştur. Şiirde çocuk, hayvanların kulak şekillerinden ötürü sesleri duymayacağını düşünmektedir. Hayvanlar âleminde türlü hayvan çeşidi bulunmakta ve her hayvanın kulak şekli cinsine göre değişmektedir. Şiirde çocuğun hayvanların duyma yetisiyle kulakların şekli arasında bir ilgisinin olmadığını bilmediği görülmektedir. Şiirde köpeğin kulaklarının aşağıya doğru, sıpanın kulağının ise yukarı doğru olduğunu gören çocuk, bu iki hayvanın kulaklarının farklı olmasından ötürü birbirlerini duymayacaklarını düşünür. Çocuğun zihninde sesleri duyma işlevine sahip olan organ kulak değil, kulakların şeklidir. Böyle düşünmesine sebep olan unsur ise hayvanlardan birinin kulağının aşağıya diğerinin ise yukarıya bakmasıdır. Çocuk, hayvanların birbirlerini duyma işlevini kulakların şekline bağlayarak açıklamasıyla kendi öznel gerçekliğini oluşturmuştur.

BÖREKLER KÖFTELER

- Yine dolmuş hıncahınc

İğne atsan yere düşmez

Dedi şişman bacı

Ben tasarladım kendi kendime

Atsalar atsalar atsalar incecik

Kaç iğne sığar ki

Sinemamıza bizim

Sepetlerle bohçalarla çıkınlarla kapanmış

Kadınların kızların

Çocukların aralıkları

İğne atsan yere düşmez

Börekler köfteler

Küçük su testileri

Sanki bir ev

Yiyeceklerle içeceklerle

Tıklım tıklım bir ev iğne atsan yere düşmez (Dağlarca, 2018, s. 24).

Börekler Köfteler başlıklı şiirde kaynağını “İğne atsan yere düşmez” deyiminden alan çocuk gerçekliği ortaya konulmuştur. İğne atsan yere düşmez deyimini, “çok kalabalık” anlamına gelmektedir (Aksoy, 1988, s. 873). Şiirde çocuğun bu deyimle ilgili bilgiye sahip olmadığı görülmektedir. Şiirde ‘iğne atsan yere düşmez’ deyimini, çocuğun zihninde kalabalık anlamında değil bir sürü küçük iğnenin bir yere sığması şeklinde açıklanmasıyla gerçeklik oluşturmuştur.

ÜZÜNÇ

Kabak anlamaz

İnsanlar onu

Severken severken severken

Niye kabak tadı

Verdiğini (Dağlarca, 2020, s. 29).

Üzünç başlıklı şiirde kaynağını “Kabak tadı vermek” deyiminden alan çocuk gerçekliği ortaya konulmuştur. Kabak tadı vermek deyimini “bir şeyin sık sık yinelenmesi, artık usandırıcı, bıktırıcı olmak” (Aksoy, 1988, s. 895) anlamına gelmektedir. Şiirde çocuğun bu deyim anlamıyla ilgili bilgiye sahip olmadığı

görülmektedir. Şiirde ‘kabak tadı vermek’ deyimini, kabağın insanlar tarafından sevilmesine rağmen kabağın bunu anlamaması şeklinde açıklanmıştır. Böylece ‘kabak tadı vermek’ deyiminin anlamı, çocuğun kendi bilgisi doğrultusunda açıklanarak gerçeklik oluşturmuştur.

KIŞLA KAR 1

- Çok bekletti bizi ya aferin

Göze girdi

- Kim?

- Kış.

- Nasıl?

- Kara baksana Cincik

- Baktım Cin

- Görmedin mi

Kar yağınca

Kış GÖZE girdi (Dağlarca, 2017, s. 40).

Kışla Kar 1 başlıklı şiirde kaynağını “Göze girmek” deyiminden alan çocuk gerçekliği ortaya konulmuştur. Göze girmek deyimini, “davranışları ve yetenekleriyle sevgi ve güven kazanmak” (Aksoy, 1988, s. 809) anlamına gelmektedir. Şiirde çocuğun bu deyimini anlamıyla ilgili bilgiye sahip olmadığı görülmektedir. Şiirde çocuk, ‘göze girmek’ deyimini, kar yağışından hareketle açıklamıştır. Çocuğun düşüncesinde bu deyim, karın kışın gözüne girmek için yağmasına bağlanarak açıklanması gerçeklik oluşturmuştur.

BURUN

- Neden kibirli oluyor

Burnu büyük olanların hepsi?

- Nedeni şu Cincik:

Kendini zengin gibi göstermek için

Burnunu süs gibi göstermek için (Dağlarca, 2017, s. 20).

Burun başlıklı şiirde kaynağını “Burnu büyük” deyiminden alan çocuk gerçekliği ortaya konulmuştur. Burnu büyüme deyimini, “büyüklenmek, kibirlenmek” (Aksoy, 1988, s. 665) anlamına gelmektedir. Şiirde çocuğun bu deyimini anlamına dair bilgisinin olmadığı görülmektedir. Çocuğun düşüncesinde ‘burnu büyük’ olmak deyimini,

büyük buruna sahip olanların kibirli olduklarını söylemesiyle anlam kazanmıştır. Böylece çocuk, ‘burnu büyük’ olmak deyimini kendi zihninde gerçek anlamıyla değil de insanların burunlarının büyük olmasıyla bağdaştırıp açıklaması gerçeklik oluşturmuştur.

SEVECEN

Annesi seslendi babasına:

- Yalçın beylere gitmemiz gerek

Üçtür geldiler onlar

- Of dedi babası

Görmek istemiyorum

Şu ikiyüzlüyü ben.

Yağmur boşanmıştı birdenbire

Giyindiler aldılar yağmurlukları

Çıktılar

Yakındı komşuları varır varmaz

Sevinçle karşılandılar kapıdan

Askıda çıkarıldı dışlıkları

Konuk odasına buyur edildiler güleç.

İşte gördü hepsi şaşırarak:

Ceketini ters giymiş oğul!

Bizimki gülümsedi sevecen:

- İkiyüzlü olmak istedim de (Dağlarca, 2020, s. 44).

Sevecen başlıklı şiirde kaynağını “İki yüzlü olmak” deyiminden alan çocuk gerçekliği ortaya konulmuştur. İki yüzlü olmak deyimini, “herkese başka türlü söyleyen” (Emir, 1972, s. 127) anlamına gelmektedir. Şiirde çocuğun bu deyim anlamına dair bilgiye sahip olmadığı görülmektedir. Çocuk, babasından duymuş olduğu iki yüzlü olmak deyiminin anlamını ceketini ters giymek şeklinde anlamıştır. Böylece çocuğun zihninde iki yüzlü olmak deyimini, kendi bilgisi doğrultusunda açıklanarak gerçeklik oluşturmuştur.

KÜLAH

Bizimki sordu öğretmene:

- “Sen onu

Külahıma anlat” diyorlar

Ne demek bu söz?
Karşılık verdi öğretmen:

- Kolayını bulan kişi
Kafasına uydurur
Keçeden bir başlık
Yel geçirmez
Soğuk geçirmez
Yağmur geçirmez
Daha önemlisi
Ses geçirmez bir başlık.

Birisi yakınmaya girişti mi...
Sözünü kesti Bizimki öğretmenin:

- Ha kavradım
Sen onu

Kulahıma anlat dediği

Sen onu anlatamazsın dediği (Dağlarca, 2020, s. 18).

Kulah başlıklı şiirde kaynağını “Kulahıma anlat” deyiminden alan çocuk gerçekliği ortaya konulmuştur. Kulahıma anlat deyimini “söylenilen sözlere inanılmaması” (Aksoy, 1988, s. 950) anlamına gelmektedir. Şiirde çocuğun bu deyim anlama anlamına dair bilgisinin olmadığı görülmektedir. Şiirde çocuk, öğretmene bu deyim anlamını sorar ve öğretmenin verdiği cevaptan hareketle bu deyim kendi düşüncesinde anlatılamayan bir şey olarak açıklar. Böylece şiirde ‘kulahıma anlat’ deyimini, çocuğun öznel bilgisinden hareketle açıklanarak gerçeklik oluşturmuştur.

YEMEMEK

-Cin

“Gözü yer mi” diyorlar

Ne demek bu söz?

-Korkak demek

-Neyi yiyecekmiş gözü onun?

-Gecede karanlığı Cincik

-Sonra Cin?

-Kavgada dayağı (Dağlarca, 2017, s. 42).

Yememek başlıklı şiirde kaynağını “Gözü korkmak” deyiminden alan çocuk gerçekliği ortaya konulmuştur. Gözü korkmak deyimini, “daha önce uğradığı başarısızlık veya zorluk sebebiyle bir işe girmeyi göze alamamak” (Doğan, 1995, s. 191) anlamına gelmektedir. Şiirde çocuklardan biri, ‘gözü yemek’ deyimini anlamını merak edip sorar ve diğer çocuk, arkadaşının bu sorusunu cevaplar. Ancak verilen cevap üzerine soruyu soran çocuğun zihninde ‘gözü korkmak’ deyimini tam olarak anlamadığı görülmektedir. Çocuğun ‘neyi yiyecekmiş gözü onun’ sorusunu sormasından hareketle bu deyim çocuğun düşüncesinde tam olarak anlaşılmadığı görülmektedir. Çocuğun düşüncesinde ‘gözü yemek/korkmak’ deyimini, yenilen bir şeyi ifade eder. Şiirde çocuk ‘gözü korkmak’ deyimini asıl anlamı olan korkmak anlamında değil yenilen bir şey olarak dile getirmesiyle gerçeklik oluşturmuştur.

GÖZLERİN NEDENİ

- Cin günaydın

- Günaydın Cincik

Görüyoruz

Hep önümüzü

Oysa gerekiyor arada bir

Niye arkada gözümüz yok?

- Gözümüz arkada kalmasın diye (Dağlarca, 2017, s. 15).

Gözlerin Nedeni başlıklı şiirde kaynağını “gözü arkada kalmak” deyiminden alan çocuk gerçekliğine ulaşılmıştır. Gözü arkada kalmak deyimini, “kendisi ayrıldıktan sonra, bıraktığı işin ya da kişinin ne durumda olduğunun merakı içinde bulunmak” (Aksoy, 1988, s. 815) anlamına gelmektedir. Şiirde çocuğun bu deyim anlamına dair bilgiye sahip olmadığı görülmektedir. Şiirde ‘gözü arkada kalmak’ deyimini görme organı olan gözle bağdaştırılmıştır. Şiirde çocuk, önünü gördüğünü ancak arkasını göremediğini ve bundan dolayı da neden arkada gözlerinin olmadığını sorgular ve arkadaşının sorusuna ‘gözümüz arkada kalmasın’ cevabını verir. Böylece şiirde ‘gözü arkada kalmak’ deyimini anlamı gerçek anlamı yerine çocuğun düşüncesindeki bilgi doğrultusunda açıklanarak gerçeklik oluşturmuştur.

BOYNUZ

- Boynuz çok büyümüş

Neden bu Cin?

- Neden olacak
Çıkmaya başladı mı
Kulağının ötesinde
O kişinin
Boynuzlu diye anıldığını
Duymaz da ondan Cincik

Boynuz kulağı kapsar (Dağlarca, 2017, s. 16).

Boynuz başlıklı şiirde kaynağını “Boynuz kulağı kapsar” atasözünden alan çocuk gerçekliği ortaya konulmuştur. Boynuz kulağı kapsar atasözü, “bir konu üzerinde sonradan yetişen ama daha önce yetişmiş olanları geçmek anlamına gelmektedir” (Aksoy, 2015, s. 205). Şiirde çocuğun bu atasözünün gerçek anlamını bilmediği görülmektedir. Çocuk bu atasözünün anlamını, günlük hayatta görmüş olduğu boynuzdan hareketle açıklamıştır. Çocuk ‘boynuz kulağı kapsar’ atasözünü kendi düşüncesinde boynuzun büyümesi üzerine kulakların duymakta güçlük çekmesi şeklinde açıklayarak gerçeklik oluşturmuştur.

CENNET

- Cennette

Yemek içmek

Bolmuş

- Öyle Cincik

- Açım

Susuzum

- Al sana bir şaplak.

- Ne vuruyorsun be?

- Cennetten çıkmamış dayak

Vurdukça sana ben

Cennette say kendini (Dağlarca, 2017, s. 33).

Cennet başlıklı şiirde kaynağını “Dayak cennetten çıkmıştır” atasözünden alan çocuk gerçekliği ortaya konulmuştur. Dayak cennetten çıkmıştır atasözü “dayak kutsal bir eğitim aracıdır. Dokunduğu bedeni; suç, günah işlemez duruma getirir” (Aksoy, 2015, s. 229) anlamına gelmektedir. Şiirde çocuğun bu atasözünün anlamını bilmediği görülmektedir. Şiirde çocuklardan biri, cennette nimetlerin bolluğundan bahseder ve sonrasında da acıktığını ve susadığını dile getirir. Arkadaşının aç ve susuz olduğunu

söylenmesi üzerine diğerk çocuk ona vurur. Arkadaşı bunu neden yaptığını ona sorar ve o da bunu ‘dayak cennetten çıkmıştır’ atasözüyle açıklar. Şiirde çocuğun bu atasözünü kendi zihninde cennetteki nimetlerin bolluğu bilgisiyle bağdaştırarak açıklaması gerçeklik oluşturmuştur.

İKİ DOĞRU

-“Yalancının mumu

Yatsıya dek yanar.”

Bu atasözü ne anlatır bize

Düşünün bakalım?

Bizimki baktı konuşan yok

Kaldırdı Parmağını

Dedi: -İkidir anlamı bunun

İkisi birbirinin içinde.

Mumla yalan söyleyeceksen

Konuş yatsıya dek.

Mum yalancıdır

Yanar yatsıya dek (Dağlarca, 2020, s. 12).

İki Doğru başlıklı şiirde kaynağını “Yalancının mumu yatsıya dek yanar” atasözünden alan çocuk gerçekliği ortaya konulmuştur. Yalancının mumu yatsıya dek yanar atasözü, “yalan söz kısa zamanda anlaşılır” (Kavas, 1991, s. 296) anlamına gelmektedir. Şiirde çocuğun bu atasözünün anlamını bilmediği görülmektedir. Çocuğun düşüncesinde ‘yalancının mumu yatsıya dek yanar’ atasözü, mumla yalan söyleyince yatsıya kadar konuşulması ve mumun yalancı olmasından ötürü yatsıya kadar yanması olarak iki farklı şekilde açıklanması şiirde gerçeklik oluşturmuştur.

BİZİMİKİ’NİN ÖĞRETMENE SORDUKLARI

- Erken giden tez ulaşır’mış

Yalan.

Ya yolda oturmuşsa

Uyumuşsa bir ağaç altında?

Değişmeli bu söz artık:

Tez giden erken ulaşır demeli.

- Çok okuyan değil
Çok gezen bilir'miş
Bu söz doğruysa
Neden hep yerinde duruyor
Neden tekerlekleri yok
Okulumuzun? (Dağlarca, 2020, s. 26).

Bizimki'nin Öğretmene Sordukları başlıklı şiirde kaynağını “Erken giden tez ulaşır” ile “Çok okuyan değil çok gezen bilir” atasözlerinden alan çocuk gerçekliği ortaya konulmuştur. Erken giden tez ulaşır atasözü “bir işe zamanında başlayanlar diğerlerine göre ileri giderler ve başarılı olurlar” (Aksoy, 1988, s. 83) anlamına gelirken; “çok okuyan değil, çok gezen bilir atasözü ise, “bir şeyi bizzat görmekle kitaptan okumak arasında çok fark vardır. Gezilen, görülen yerler kolay kolay unutulmaz, insanın zihninde yer eder; kitaptan okunan şeyler ise sadece insan zihninde canlandırılmaya çalışılır, çabuk unutulur. Bu nedenle çok gezen, çok okuyandan daha çok şey bilir” (Hengirmen, 2007, s. 220) anlamına gelmektedir. Şiirde çocuğun bu iki atasözünün anlamını bilmediği görülmektedir. Çocuk şiirde yer alan ‘erken giden tez ulaşır’ atasözünün anlamını, yola gidenlerin yolda oturacağı ya da uyuyacağı şeklinde açıklarken; ‘çok okuyan değil, çok gezen bilir’ atasözünü, her türlü bilginin öğrenildiği kurum olan okulla bağdaştırarak açıklar. Böylece şiirde ‘erken giden tez ulaşır’ ile ‘çok okuyan değil, çok gezen bilir’ atasözlerinin anlamları, çocuğun düşüncesindeki bilgi doğrultusunda açıklanarak gerçeklik oluşturmuştur.

SONUÇ

Çocuk edebiyatında edebî ürünler, belli özellikler çerçevesinde çocukların bireysel gelişim farklılıkları göz önünde bulundurularak oluşturulmaktadır. Çocuğa görelilik, çocuk bakışı ve çocuk gerçekliği çocuk edebiyatında edebî ürünlerin niteliğini belirlemede temel ilkeler olarak kabul edilmektedir.

Cumhuriyet Dönemi'nde çocuk şiiri denilince akla çocuksu duyarlığa ve hassasiyete sahip olan Fazıl Hüsnü Dağlarca gelmektedir. Küçük yaşta kalemi eline alan Dağlarca, 94 yıllık yaşamını, şiirden ibaret görmüştür. Çocuk edebiyatında önemli bir yere sahip olan Fazıl Hüsnü Dağlarca, çocuk şiirlerini çocuğun düşünce dünyasına, bakış açısına ve çocuk gerçekliğine uygun bir şekilde kaleme almıştır. Hayattaki her şeyin şiirin konusu olabileceğini savunan Dağlarca, çocuğun seviyesine uygun bir üslup kullanmış ve bunu da çocuklara yönelik kaleme almış olduğu kitaplarında özgün bir şekilde yansıtabilmiştir.

Bu çalışmada Dağlarca'nın çocuklar için kaleme almış olduğu çocuk şiirleri, çocuk edebiyatının temel ilkesi olan çocuk gerçekliği açısından ele alınıp incelenmiştir. Çalışmaya dâhil edilen on altı şiir kitabında Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın, günlük yaşama dair durumları ve olayları çocuk edebiyatının temel ilkeleri olan çocuk bakışı, çocuğa görelilik ve çocuk gerçekliği çerçevesinde çocukların bilişsel algılayışlarına ve gelişim seviyelerine uygun olarak kaleme aldığı görülmüştür.

Çocuğun kendine özgü gerçekliği, yeni karşılaşılan durumlar ya da edinilen bilgilerin zihinde netlik kazanmadığı durumlarda ortaya çıkmaktadır. Her yeni olay, kavram ve nesne çocuğun zihin dünyasında sahip olduğu bilgi birikimi neticesinde anlam kazanır. Böylece çocuk yeni bilgiyi öznel bir biçimde alımlar ve ifade eder. Çocuk gerçekliğiyle toplumun kültürü arasında doğrudan bir ilişki vardır. Çünkü her çocuk, toplumun kültür seviyesi doğrultusunda bir gerçekliğe sahiptir. Bundan hareketle denebilir ki her çocuğun kendine has bir gerçekliği alımlama ve ifade etme tarzı vardır ve bu durum toplumdan topluma değişiklik göstermektedir.

Çocukların günlük yaşamlarında gördüğü, duyduğu ya da karşılaştığı birçok olay, durum ve kavramlara yönelik bilgiler bulunmaktadır. Her yeni bilgi çocuk için çözülmesi gereken yeni bir sırdır. Ve çocuk bu sırrı, nesnel bir biçimde

açıklayamadığında ya da nesnel bilgiyi zihninde tam olarak oturtamadığında kendinde var olan öznel bilgidir hareketle anlamlandırır ve gerçeklik oluşturur.

Çocuklar meraklı, keşfedici ve araştırmacı yapıya sahip varlıklardır. Dış dünyaya dair bilgileri tanımada, öğrenmede, zihinlerinde oturtmada çocukların bu özellikleri yönlendirici olmaktadır. Onların bu özellikleri, çocuk gerçekliğini ortaya çıkaran önemli unsurlardır. Günlük hayatta çocukların yaşama dair bilgi eksikleri bulunur. Bu bilgi eksikliği onların meraklarını kamçılar ve bu durumun altında yatan sebepleri araştırmalarına neden olur. Araştırma doğrultusunda çocukların kendi bilgileriyle anlamlandırdığı öznel sonuçlar kendi gerçekliklerini ortaya çıkarmaktadır. Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın incelenen eserlerinde tespit edilen çocuk gerçekliklerinin çocukların merak edip sorgulamasına, akıl yürütmesine, benzerlik ilişkisi kurmasına, sınırlı bilgi birikimine ve inanca dayalı olarak ortaya çıktığı sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmaya konu olan Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın *Arkaüstü/Uçsuz Bucaksız Yaşama, Dolar Biriktiren Çocuk, Kuş Ayak (Boyalı Ses), Kuş Ayak (Açıl Susam Açıl), Baş Parmak, Gösterme Parmağı, Orta Parmak, Yüzük Parmak, Serçe Parmak, Cin ile Cincik, Su Yıkamak, Oyun Okulu, Okulumuz 1'deki, Okulumuz 2'deki/ Kanatlarda, Okulumuz 3'teki, Göz Masalı, Güneşi Doğduran, Balina ile Mandalina, Bitkiler Okulu, Yazıları Seven Ayı, Cincik* isimli kitapları “Sorgulamaya Dayalı Çocuk Gerçekliği”, Akıl Yürütmeye Dayalı Çocuk Gerçekliği”, “Güçlü Bir İnanca Dayalı Çocuk Gerçekliği”, “Benzerlik İlgisine Dayalı Çocuk Gerçekliği” ve “Sınırlı Bilgi Birikimine Dayalı Çocuk Gerçekliği” olmak üzere beş başlık altında sınıflandırılarak ele alınmış ve açıklanmıştır.

Dağlarca'nın eserleri arasında sorgulamaya dayalı çocuk gerçekliği örneklerinin bulunduğu kitapları *Gösterme Parmağı, Yüzük Parmağı, Arkaüstü Uçsuz Bucaksız Yaşama, Dolar Biriktiren Çocuk, Kuş Ayak (Boyalı Ses), Serçe Parmak*; akıl yürütmeye dayalı çocuk gerçekliği örneklerinin bulunduğu kitapları *Arkaüstü Uçsuz Bucaksız Yaşama, Bitkiler Okulu, Su Yıkamak, Cincik, Cin ile Cincik, Kuş Ayak (Boyalı Ses), Kuş Ayak (Açıl Susam Açıl), Gösterme Parmağı*; güçlü bir inanca dayalı çocuk gerçekliği örneklerinin bulunduğu kitapları *Kuş Ayak (Boyalı Ses)*; benzerlik ilgisine dayalı çocuk gerçekliği örneklerinin bulunduğu kitapları *Okulumuz 3'teki, Gösterme Parmağı, Yüzük Parmağı, Serçe Parmak, Arkaüstü Uçsuz Bucaksız Yaşama, Cincik, Kuş Ayak (Boyalı*

Ses), Kuş Ayak (Açıl Susam Açıl), Oyun Okulu, Balina ile Mandalina; sınırlı bilgiye dayalı çocuk gerçekliği örneklerinin bulunduğu kitapları Cincik, Cin ile Cincik, Kuş Ayak (Boyalı Ses), Balina ile Mandalina, Arkaiüstü Uçsuz Bucaksız Yaşama, Göz Masalı'dır.

Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın şiirlerinde konu çeşitliliğinin olması ve yalın bir dil kullanması çocuk edebiyatı alanında eserlerinin özgün niteliğini kanıtlar niteliktedir. Çocuk gerçekliği çerçevesinde ele alınıp incelenen çocuk kitaplarında Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın çocuğun dünyasına, düşüncesine, algılama düzeyine, bakış açısına, kelime dağarcığına dikkat ettiğini ve eserlerini bu dikkat çerçevesinde kaleme aldığı ve çocuk şiirlerinde çocuk gerçekliğini çocukların günlük hayatta karşılaştılabileceği konulardan seçerek verdiği görülmüştür.

KAYNAKÇA

- Afacan, A., (2009). Çocukta Şiirsel Duyarlık Açısından Dağlarca Şiirine Bir Bakış. *Fazıl Hüsnü Dağlarca*. Kültür ve Turizm Bakanlığı. s. 212-214.
- Akbayır, S., (2018). Çocuk Edebiyatı Klasığı Sorunu Klasik Dönemin Didaktik İki Eseri: Hayriye ve Lutfiyye. *Hece Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*. 2. bs., S. 104-105. s. 165-169.
- Aksoy, Ö. A., (1988). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü I*. İnkılâp Yayınevi.
- Aksoy, Ö. A. (1988). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü II*. İnkılâp Yayınevi.
- Altınkaynak, H., (1998). Fazıl Hüsnü Dağlarca: Benim Ustam Türkçem, *Yaşasın Edebiyat*, S. 3, Ocak. s.18-20.
- Alver, K., (2018). Çocuk ve Edebiyat. *Hece Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, 2. bs., S. 104-105. s. 403-405.
- Aytekin, H., (2016). *Çocuk ve Gençlik Edebiyatı*. Anı Yayıncılık.
- Ayvazoglu, B., (1989). *İslâm Estetiği ve İnsan*. Çağ Yayınları.
- Bilkan, A. F., (2005). Çocuk Edebiyatı-Kavram ve Mahiyet. *Hece Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, 2. bs. S. 104-105. s. 24-35.
- Cengiz Akyüz, G., (1996). Dağlarca Çocuklarda *Bir Bildiği Var Sözcüklerin*. *Tömer Çeviri Dergisi*. S. 9. s. 142-143.
- Ciravoglu, Ö. (2000). *Çocuk Edebiyatı*. Esin Yayınevi.
- Coşkun, M. V., (2010). Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın Çocuk Temalı Şiirlerinde Kavramlaştırma. *Fazıl Hüsnü Dağlarca Sempozyumu*. s.165-174.
- Çakmak Güleç, H., & Geçgel, H., (2015). *Çocuk Edebiyatı/ Okul Öncesinde Edebiyat ve Kitap*. Paradigma Akademi.
- Çalışkan, G., (2014). *Nasreddin Hoca Fıkralarında Çocuk Gerçekliği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü,
- Çelik, H., (2017). *Çocuk Hikâye ve Romanlarında Çocuk Gerçekliği, Sorunları ve Toplumsal Eleştiri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Muğla Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çelik, H., & Fırat, H., (2020). Çocuk Hikâye ve Romanlarında Çocuk Gerçekliği: Sevim Ak Örneği. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*. S. 9/1. s. 94-109.
- Çer, E., (2014). *Edebiyatta Çocuk Gerçekliği ve Çocuğa Görelik İlkelerinin İncelenmesi* (Yayımlanmış doktora tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çer, E., (2016). *0-6 Yaş Çocuk kitaplarında Çocuk Gerçekliği ve Çocuğa Görelik*. Eğiten Kitap.
- Çıkla, S., (2002). Romanda Kurmaca ve Gerçeklik. *Hece*, S.65/66/67. s. 111-129.
- Çiçek, T., (2017). *Çocuk Edebiyatı Denilince*. Doğu Kitabevi.
- Dağlarca, F. H., (1975). *Yanık Çocuklar Koçaklaması*. Arkın Kitabevi.
- Dağlarca, F. H., (1993). *Arkaüsü Uçsuz Bucaksız Yaşama*. 2. bs. Tümzamanlar Yayıncılık.
- Dağlarca, F. H., (1993). *Şeker Yiyen Resimler*. 2. bs., Tümzamanlar Yayıncılık.
- Dağlarca, F. H., (1995). *Dolar Biriktiren Çocuk*. Tümzamanlar Yayıncılık.

- Dağlarca, F. H., (1999). *Kuş Ayak (Açıl Susam Açıl)*. Tümzamanlar Yayıncılık.
- Dağlarca, F. H., (1999). *Kuş Ayak (Boyalı Ses)*. Doğan Kitap.
- Dağlarca, F. H., (2008). *Baş Parmak*. Yapı Kredi Yayınları.
- Dağlarca, F. H., (2008). *Gösterme Parmağı*. Yapı Kredi Yayınları.
- Dağlarca, F. H., (2008). *Orta Parmak*. Yapı Kredi Yayınları.
- Dağlarca, F. H., (2008). *Serçe Parmak*. Yapı Kredi Yayınları.
- Dağlarca, F. H., (2008). *Yüzük Parmak*. Yapı Kredi Yayınları.
- Dağlarca, F. H., (2017). *Cin ile Cincik*. 3. bs. Yapı Kredi Yayınları.
- Dağlarca, F. H., (2017). *Oyun Okulu*. 3. bs. Yapı Kredi Yayınları.
- Dağlarca, F. H., (2017). *Su Yıkamak*. 2. bs. Yapı Kredi Yayınları.
- Dağlarca, F. H., (2018). *Göz Masalı*. 4. bs. Yapı Kredi Yayınları.
- Dağlarca, F. H., (2018). *Güneşi Doğduran*. 5. bs. Yapı Kredi Yayınları.
- Dağlarca, F. H., (2018). *Okulumuz 1'deki*. 5. bs. Yapı Kredi Yayınları.
- Dağlarca, F. H., (2018). *Okulumuz 2'deki/ Kanatlarda*. 5. bs. Yapı Kredi Yayınları.
- Dağlarca, F. H., (2018). *Okulumuz 3'teki*. 7. bs. Yapı Kredi Yayınları.
- Dağlarca, F. H., (2019). *Balina ile Mandalina*. 26. bs. Yapı Kredi Yayınları.
- Dağlarca, F. H., (2020). *Bitkiler Okulu*. 11. bs. Yapı Kredi Yayınları.
- Dağlarca, F. H., (2020). *“Yazıları Seven Ayı”*, 6. bs. Yapı Kredi Yayınları.
- Dağlarca, F. H., (2020). *Cincik*. 4. bs. Yapı Kredi Yayınları.
- Dağlarca, F. H., (2020). *Yaramaz Sözcükler*. 12. bs. Yapı Kredi Yayınları.
- Dedeoğlu Orhun, B., (2014). Estetik Kavramı Çerçevesinde Çocuk Edebiyatı. *Türk Dili Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı*. C.VII, S. 756, s. 602-607.
- Demir, A., (2019). Çocuk Edebiyatı ve Yaratıcı Düşünce. *İdil*, 60, s. 1011-1025.
- Dilidüzgün, S., (2018). *Çağdaş Çocuk Yazını/Yazın Hayatına Atılan İlk Adım*. 3. bs. Tudem Yayınları.
- Doğan, A., (1995). *Açıklamaları ve Örnekleriyle Deyimler Sözlüğü*. Akçağ Yayınları.
- Doğan, S., (2019). *Mavisel Yener'in “Dolunay Dedektifleri” Roman Dizisinde Çocuk Gerçekliği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Elkind, D., (2001). Değişen Dünyada Çocuk Yetiştirme ve Eğitim. *Dünyada ve Türkiye’de Değişen Çocukluk*. 3. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi. Bekir Onur, s.15-25.
- Emeksiz, A., (2014). Mevlâna İdris İle Çocuklar İçin Edebiyat Üzerine Söyleşi. *Türk Dili Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı*. C.VII, S.756, s. 267-274.
- Emir, S., (1972). *Örnekleriyle Açıklamalı Deyimler Sözlüğü*. 2. bs. Emir Yayınları.
- Enteresan Konular (2022). Yıldızlar Neden Parlar. <https://www.enteresankonular.com/yildizlar-neden-parlar/>.
- Eroğlu, G., (2012). Akıl Yürütme Formlarının Mantık ve Bilimlerde Yeri ve Değeri. *Hikmet Yurdu*. C.5, S.10, s. 183-196.
- Eroğlu, Z. D., (2016). Çocuk kitapları ve Okuma Alışkanlığı. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. C. 9, S. 44, s. 105-116.

- Ertop, K. (1994). Dağlarca'nın Çocuk Şiirleri. *Milliyet Sanat*. S. 343. s. 21-23.
- Fırat, H., (2020). *Çocuk Edebiyatında Çocuk Gerçekliği*. Ekin Yayınevi.
- Gençöz, T. (1998). Korku: Sebepleri, Sonuçları ve Başatme Yolları. *Kriz Dergisi*. 6(2), s. 9-16.
- Gökşen, E. N., (1975). *Örnekleriyle Çocuk Edebiyatımız*. 3. bs. Hikmet-Dâva-Çağ Yayınları.
- Gönen, M., (2014). Alanın Bileşenleri Bağlamında Çocuk Edebiyatı Öğretiminin Amacı ve İşlevi. *Türk Dili Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı*. C. VII, S. 756, s. 277-278.
- Güçlü, A. B., Uzun, E., Uzun, S. & Yolsal, Ü. H., (2002). *Felsefe Sözlüğü*. Bilim ve Sanat Yayınları.
- Güleryüz, H., (2013). *Yaratıcı Çocuk Edebiyatı*. 4. bs. Edge Akademi.
- Gündüz, Ü., (2018). Çocuk Edebiyatında Çeviri Etkisi, Uyarlamalar ve Sorunları. *Hece Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*. 2. bs. S. 104-105, s. 170-175.
- Haşal, H., (2009). “Şiirin Sonsuz Çocukluğu: Fazıl Hüsnü Dağlarca. *Fazıl Hüsnü Dağlarca*. Kültür ve Turizm Bakanlığı, s. 207-211.
- Hengirmen, M., (2007). *Atasözleri Sözlüğü*. Engin Yayınevi.
- Kanat Soysal, Ö., (2012). *Çağdaş Türk Çocuk Edebiyatının Gelişimi: Tevfik Fikret'ten Fazıl Hüsnü Dağlarca'ya (1914-2008)* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kanter, B., (2014). Etik ve Estetik Bağlamında Çocuk Edebiyatının Sosyolojik Boyutu. *Türk Dili Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı*. C. VII, S. 756, s. 569-575.
- Kara, Ö. T. & Akkaya, A., (2014). Kurgusal Çocuk Yazını Ürünlerinde Çocukları Hayal Gücü ve Yaratıcılığını Etkileyen Faktörler. *Çocuk Yazını Araştırmaları -1-* s. 217-228.
- Karaosmanoğlu, M., (2018). Çocuk Nedir Edebiyat Nereye Düşer. *Hece Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*. 2. bs. S. 104-105, s. 13-16.
- Kavas, Y., (1991). *Açıklamalı-Örnekli Deyimler ve Atasözleri Sözlüğü*. Ötüken Yayınları.
- Kavcar, C. & İnce Samur, Ö., (2014). Çocuk Edebiyatı Öğretiminin Önemi. *Türk Dili Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı*. C. VII. S. 756, s. 289-290.
- Kaya, M., (2014). Okuma Kültürü ve Çocuk Edebiyatı. *Türk Dili Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı*. C. VII, S. 756. s. 608-622.
- Kıbrıs, İ., (2016). *Çocuk Edebiyatı*. 7. bs. Kök Yayıncılık.
- Konar, E., (2005). Çocuk, Edebiyat ve Eğitim. *Hece Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı* 2. bs. S. 104-105. s. 296-300.
- Lüle, E., (2007). Yedi Farklı Çocuk Kitabının Çocuk Yazını İlkelerine Uygunluğunun Değerlendirilmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 8(14), s. 17-30.
- Oğuzkan, A. F., (2013). *Çocuk Edebiyatı*. 10. bs. Anı Yayıncılık.
- Orhan, S. & Karaman, M. K., (2011). Eğitimde Gerçekliğe Yeni Bir Bakış: Harmanlanmış ve Genişletilmiş Gerçeklik. *XVI. Türkiye'de İnternet Konferansı*. s. 1-11.

- Özdem, F., (2014). Çocuk Edebiyatının Çocukları Terbiye Etmek Gibi Bir Derdi Olmamalı. *Türk Dili Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı*. C. VII. S. 756. s. 260-261.
- Özdemir, N., (1998). Şiirin Koca Çınarı Fazıl Hüsnü Çağlarca. *Dil Dergisi*, S. 64. s. 73-80.
- Piaget, J., (2019). *Çocuğun Gözüyle Dünya*. çev. İsmail Yerguz. 5. bs. Dost Kitabevi.
- Postman, N., (1995). *Çocukluğun Yokoluşu*. çev. Kemal İnal. İmge Kitabevi Yayınları.
- Saltık, O., (2019). “Şiirimi Kedi Kaptı” Adlı Şiir Kitabında Çocuk Gerçekliği. *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*. C. 5. S. 10. s. 180-194.
- Sarıyüce, H. L., (2012). *Türk Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Ansiklopedisi 1*. Nar Yayınları.
- Sucu Polat, M., (2002). *Fazıl Hüsnü Dağlarca’nın Şiirlerinde Çocuk Teması*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Süreya, C., Akıncı, G., Kutluk, İ. & Saraç, T., (1980). Dağlarca’nın Dedikleri Demedikleri. *Papirüs*, S. 1. Bahar s. 63-113.
- Şimşek, T., (ed.) (2012). *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı*. 2. bs. Grafiker Yayınları.
- Şimşek, T., (ed.) (2016). *Okul Öncesinde Çocuk Edebiyatı ve Medya*. Grafiker Yayınları.
- Şirin, M. R., (2007). *Çocuk Edebiyatı Kültürü*. Kök Yayıncılık.
- Şirin, M. R., (2018). *Çocukluğun Kozası ve Çocuk Kültürü*. 2. bs. İz Yayıncılık.
- Şirin, M. R., (2019). *Çocuk, Çocukluk ve Çocuk Edebiyatı*. 2. bs. Uçan At Yayınları.
- Taşdelen, V., (2005). Çocuk Edebiyatı: Çocuğu Anlayan Edebiyat. *Hece Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*. 2. bs. S. 104-105. s. 420-436.
- Taşdelen, V., (2014). Felsefenin Gülümseyen Yüzü: Çocuklarla Felsefe. *Türk Dili Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı*. C. VII. S. 756. s. 562-568.
- Temizyürek, Fahri, Şahbaz, N. K. & Gürel, Z., (2016). *Çocuk Edebiyatı*. Pegem Akademi Yayınları.
- Timuçin, A. (1996)., Çocuk ve Allah Şairi Fazıl Hüsnü Dağlarca. *Tömer Çeviri Dergisi*. S. 9. s. 113-116.
- Tüfekçi Can, D. (2014). *Çocuk Edebiyatı Giriş*. Eğitim Yayınevi.
- Uçan, H. (2018)., “Çocuk Kadar Saf” Temiz Olabilmek/Kalabilmek. *Hece Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*. 2. bs. S. 104-105. s. 17-23.
- Vygotsky, L. (2019)., *Çocuklarda Hayal Gücü ve Sanat*. çev. Fırat Ergiz. Roza Yayınevi.
- Yalçın, A. & Aytaş, G., (2017). *Çocuk Edebiyatı*. 9. bs. Akçağ Yayınları.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H., (2003). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. 3. bs. Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, N., (2012). *Türk Çocuk Edebiyatı Kitaplarındaki Çocuk Gerçekliğine Eleştirel Bir Bakış* (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yüce, K. & Murat Nuhoglu, M., (2007). *Çocuk Edebiyatı*. Arı Matbaacılık.

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Bircan DAĞDELEN	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
Fakülte	Fen-Edebiyat Fakültesi
Bölümü	Türk Dili ve Edebiyatı
Bildiriler	
1. Dağdelen B., (2020). Hasan Lâtif Sarıyüce'nin Anadolu Masalları Dizisi'nde Dil ve Üslup Özellikleri. Bican Veysel Yıldız (Ed.), VII. Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildirileri içinde (s.366-376). Akademi Matbaası. İstanbul.	
2. Dağdelen B., (2021). Özel Eğitim Çocuk Süreli Yayınında Yer Alan Masalların Görsellik ve Antitoriter Bağlamında Ele Alınması. Bican Veysel Yıldız (Ed.), VII. Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildirileri içinde (s.85-95). Akademi Ajans Matbaa. İstanbul.	